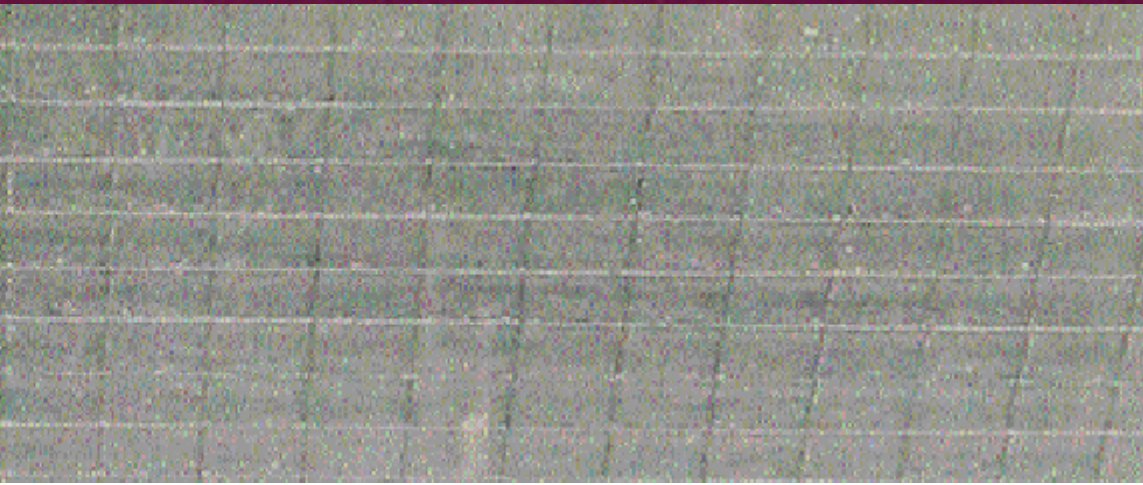

LUIS BONINO–SZIL PÉTER

KUSZING GÁBOR közreműködésével

HÉTKÖZNAPI HÍMSOVINIZMUS

A párkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak

Luis Bonino (1946), a kiadvány zömét kitevő tanulmány szerzője argentin származású, Spanyolországban élő pszichiáter és pszichoterapeuta, a madridi székhelyű Centro de Estudios de la Condición Masculina (Férfi-tanulmányok Központja) igazgatója. Évek óta vizsgálja saját életében és pszichoterápiás gyakorlatában a párok egyenlőségen alapuló együttélésének akadályait, ezen belül is a férfiak „apró” uralmi, kontrolláló és erőszakos megnyilvánulásait. Úttörő szerepet tölt be Spanyolországban a férfiszerepet önkritikusan vizsgáló férfiak megszervezése és a nekik nyújtott szakértő segítség területén.

www.luisbonino.com

Luis Bonino

Szil Péter

Szil Péter (1951) 1974-es külföldre távozását követően Svédországban, illetve az USA-ban szerzett pszichoterapeutai képzettséget és kezdett el foglalkozni a férfi-szerep problémáival. Egyik kezdeményezője volt az ezzel önkritikusan foglalkozó férficsoporthoz hálózatának Svédországban. Az 1990-es évek elején egészségi okokból Spanyolországba helyezte át lakhelyét és klinikai tevékenységét. A 2000-es évek elejétől Magyarországon is aktív szerepet vállal a nemek közötti egyenjogúság megteremtését és a nők és gyermekek elleni erőszak felszámolását szorgalmazó társadalmi méretű munkából.

www.szil.info

LUIS BONINO – SZIL PÉTER
KUSZING GÁBOR közreműködésével

HÉTKÖZNAPI
HÍMSOVINIZMUS

A párkapcsolati erőszak, amit még nem nevezünk annak

A kiadvány megjelenését az Európai Unió Daphne programja támogatta.

A kiadvány tartalmáért teljes egészében a szerző és a szerkesztők a felelősek, azért és az annak felhasználásból származó következményekért az Európai Bizottság nem felel.

Habeas Corpus Munkacsoport

www.stop-ferfieroszak.hu

LUIS BONINO – SZIL PÉTER
KUSZING GÁBOR közreműködésével

HÉTKÖZNAPI HÍMSOVINIZMUS

A párkapcsolati erőszak,
amit még nem nevezünk annak

Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt
Budapest, 2006

Lektorálta: Wirth Judit
Korrektúra: Herman Judit

Köszönet Jacky Flemingnek, hogy engedélyezte
karikatúráinak felhasználását.
www.jackyfleming.co.uk

© Luis Bonino, 2006
© Szil Péter, 2006
© Jacky Fleming, 2006
© Cserhádi Éva (Hungarian translation) 2006
© Hajdu Bianka (Hungarian translation) 2006

ISBN-10: 963-87372-0-4
ISBN-13: 978-963-87372-0-5

Minden jog fenntartva.

Tartalomjegyzék

(Szil Péter)	
Egy kis nyelvészeti/szemléleti kitérő	10
Vissza Luis Bonino tanulmányához	12
„A feleséged vagyok, nem a cseléded”	14
A könyv szerkezete	16

Előszó	19
--------	----

Bevezetés	22
1. ábra: A nők elleni erőszak	23
A férfiuralom fenntartásának stratégiái	24
Többfajta hatalom	27
A hétköznapi himsovinizmus hatása	28
A hétköznapi himsovinizmus hatása a nőkre	29
A hétköznapi himsovinizmus hatása a párkapcsolatokra	30
A hétköznapi himsovinizmus fajtái	31
2. ábra: A hétköznapi himsovinizmus válfajai	33

1. A kényszerítő jellegű hétköznapi himsovinizmus	34
3. ábra: A kényszerítő jellegű hétköznapi himsovinizmus	34
1.1. Megfélemlítés	35
1.2. Pénzügyi ellenőrzés	36

1.3. A tér és az idő leuralása	36
1.4. Felörlő hajtogatás	37
1.5. Kierőszakolt intimitás	38
1.6. A férfilogika felsőbbrendűségére való hivatkozás	38
1.7. Az irányítás hirtelen magához ragadása vagy elengedése	39
1.8. Kikényszerített megbocsátás	39

2. A válsághelyzetekben alkalmazott

hétköznapi hímsovinizmus	41
4. ábra : A válsághelyzetekben alkalmazott hétköznapi hímsovinizmus	41
2.1. Hiperkontroll és hiperkritika	42
2.2. Álsegítség	43
2.3. Passzív ellenállás és távolságtartás	44
2.4. „Jöjjön, aminek jönnie kell”	45
2.5. „Ha másképp mondtad volna...”	45
2.6. A bírálat és az eszmecsere elkerülése	45
2.7. Ígéretes és jópontgyűjtés	46
2.8. Mártíromság	46
2.9. Időnyerés	47
2.10. Sajnáltatás	48

3. A burkolt hétköznapi hímsovinizmus

5. ábra: A burkolt hétköznapi hímsovinizmus	49
3.1. Az intimitás hiányának megteremtése	51
3.1.1. Csönd	51
3.1.2. Elzárkózás és manipulatív rosszkedv	53
3.1.3. Az elismerés és a rendelkezésre állás szűken mérése	54
3.1.4. Az intim tér megszállása kívülállók bevonásával	55
3.2. Álintimitás	55
3.2.1. Védekező-támadó kommunikáció	56
3.2.2. Félrevezetés és hazugság	56
3.2.3. Álegyezkedés	57
3.2.4. Szertartásos jelenlét	57

3.3. A nő tekintélyének aláásása	58
3.3.1. Becsmérlés/lekicsinylés	58
3.3.2. A pozitívumok elhallgatása	58
3.3.3. Elszigetelés kívülrállókval való összejátszás révén	59
3.3.4. Nőgyűlölő mikroterrorizmus	59
3.3.5. Öndicséret és önkényes kisajátítás	60
3.4. Paternalizmus	60
3.5. Érzelmi manipuláció	61
3.5.1. Kétélű üzenetek (szeretet/agresszivitás)	61
3.5.2. Duzzogás	61
3.5.3. A kötődéssel való visszaélés	62
3.5.4. A nő követeléseinek vagy bírálatának szeszélyként való feltűntetése	62
3.5.5. A nyilvánvaló tagadása	62
3.5.6. „Nálunk az asszony viseli a nadrágot”	63
3.6. A felelősség hátrítása	63
3.6.1. A büntudatkeltő felelősségelhárítás	63
3.6.2. Önfelmentés és önigazolás	64
3.6.2.1. Mellébeszélés	64
3.6.2.2. „Én igyekeztem, de...”	64
3.6.2.3. Szelektív tapasztalatlanság és feledékenység	65
3.6.2.4. A saját mulasztások eljelentéktelenítése	65
3.6.2.5. Előnyös összehasonlítás	66
3.6.2.6. Saját tettek aránytalan felnagyítása	66
3.6.2.7. A saját mulasztások másokra hátrítása	66
4. A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus	68
6. ábra: A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus	68
4.1. A háztartással kapcsolatos felelősség elmulasztása	71
4.1.1. Nulla közreműködés	71
4.1.2. Álközreműködés	71
4.1.3. Ön-előnyös közreműködés	72
4.1.4. S.O.S.-közreműködés	72

4.1.5. Eltűnés a közreműködés elől	72
4.2. A női gondoskodással való visszaélés	73
4.2.1. A gondoskodó szerep evidenciaként kezelése és kihasználása	73
4.2.1.1. A nő mint anya	73
4.2.1.2. Az apa mint haver	74
4.2.1.3. A kapcsolatok és a személyek ápolására fordított munka áthárítása	74
4.2.1.4. Rejtett jogtalan elvárások	75
4.2.1.5. A gondoskodás kölcsönösségének hátrítása	76
4.2.2. A férfi munkájába való „besegítés” evidenciaként kezelése és kihasználása	77
4.2.3. Az aláírási jog kisajátításának evidenciaként való kezelése	77
Mit kezdünk a hétköznapi hímsovinizmussal?	78
1. melléklet: A férfi „jogai”	81
2. melléklet: Ajánlások segítőknek	83
Bibliográfia	87
BIZONY ELÉG NEHÉZ FELADAT AZ EGYENLŐSÉG (<i>Alicia B. naplójából</i>)	91
A MAKRANCOS HÖLGY (<i>Szil Péter és Kuszing Gábor</i>)	101
MESE AZ ÁLLATOK NYELVÉN TUDÓ JUHÁSZRÓL (<i>Szil Péter</i>)	117

A kiadványról

Szil Péter

A kiadvány, amelyet az olvasó a kezében tart, a Stop-Férfierőszak Projekt keretében elsőként megjelent *Miért bántalmaz?* *Miért bántalmazhat?** egyik fontos fonalát veszi fel, amelynek részletes kifejtésére az előző publikáció nem nyújtott alkalmat.

Az említett írás többek között foglalkozott azokkal a mítoszokkal, amelyek arra hivatottak, hogy elfedjék a férfierőszak valóságát. Ezeknek egyik legnépszerűbbikét, az áldozatok hibáztatását az alábbi idézet illusztrálta: „Nagyon gyakran előfordul, hogy egy kapcsolatban a nő legalább annyira felelős a kapcsolat ellehetetlenüléséért, tengernyi - nem fizikai - agressziót tanúsít, míg végül elcsattan néhány pofon.”** A *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat?* 25. oldalán nemcsak az idézet folytatását találja meg az olvasó, hanem a vonatkozó mítosz részletes cáfolatát is. Itt csak egy mondatot idéznék fel: „Sok férfi akkor érzi lehetetlennek a kapcsolatot, amikor a férfiuralom hétköznapi kommunikációként elfogadott mechanizmusai már nem elegendőek a nők feletti uralom fenntartására.” A *Hétköznapi hímsovinizmus* tárgya a férfiuralom hétköznapi kommunikációként elfogadott mechanizmusainak részletes elemzése. A férfiak által gyakorolt hétköznapi uralmi praktikák felsorolásából kiderül, hogy még a gyakran a nőknek tulajdonított lelki terror sem a nők „privilegiuma” vagy nemi sajátossága.

Luis Bonino*** argentin származású, Spanyolországban élő pszichiáter és pszichoterapeuta 1990-ben alkotta meg a „micro-

* Szil Péter: *Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? A családon belüli erőszak: a férfiak felelősége* (Habeas Corpus Munkacsoport, 2005, www.stop-ferfieroszak.hu/kiadvanyok.html)

** Grád András Ph.D.: *A prostitúcióról és a megvert nőkről — tárgyilagosan* (Élet és Irodalom, 2003. okt. 10.)

*** www.luisbonino.com

machismos” kifejezést, amely magyarul a *hétköznapi hímsovinizmus* nevet kapta.

Egy kis nyelvészeti/szemléleti kitérő

A spanyol szókapcsolat két tagjából az első (*micro*) a francia szociológus, Foucault által leírt „apróbb hatalmi viszonyokra” utal.

* Beszélgetések
Michel Foucault-val.
(Ornicar, Paris, 1977,
10. szám, 62-93. oldal)

„Feltétlenül át kell látnunk, hogyan épülnek be a hatalom nagy stratégiái az apróbb hatalmi viszonyokba, és hogyan találják meg bennük működési feltételeiket... A hatalom átalakításának első lépése, hogy rámutassunk ezekre az apróbb hatalmi viszonyokra, felfedjük őket, és megmondjuk, ki mit tett.”*

A második tag (*machismo*), amely a spanyol nyelvben eredetileg egyszerre jelölte a férfiuralom ideológiáját és az ezen a felfogáson alapuló túlzó viselkedést, a köznyelvbe mint a nőket alsóbbrendű lényként kezelő, őket ezen az alapon diszkrimináló magatartást jelölő negatív kicsengésű szó vonult be.

Amikor néhány évvel ezelőtt három évtizednyi svédországi és spanyolországi tartózkodás után Magyarországon is elkezdtem foglalkozni a férfierőszak témájával, afféle idegenből visszazsakadt hazánkfia módjára néhány velem készült interjúban úton voltam bevezetni az új keletű magyar szakkifejezések sorába a „mikromacsóságokat”. Hogy végül mégsem ez került e könyv címlapjára, annak nem a neologizmusoktól, de még csak nem is az idegen szavaktól való idegenkedés az oka. Kiderült, hogy a mai magyar nyelvhasználatban a *macsó* szó csak szűk körben bír kritikus felhanggal a hagyományos férfiszereppel szemben, egyébként inkább az idealizált „férfias férfi” sztereotip képét közvetíti.

Ez akár jellemzőnek is tekinthető arra a közegre – és annak pillanatnyi szemléleti állapotára –, amely számára a *Miért bántalmaz?* *Miért bántalmazhat?* és most a *Hétköznapi hímsovinizmus* készült. Így a „mikromacsóságok” kifejezés (bár könnyű és szellemes megoldásnak tűnt, mint ez a tükörfordításokkal gyakran történik) könnyelmű öngól is lehetett volna részünkről, akik éppen a társadalmi nemi szerepek kritikus vizsgálatán alapuló szemléletet akarjuk meghonosítani ma Magyarországon.

Ezzel szemben a „hétköznapi hímsovinizmus” nemcsak a magyar nyelvben már bevett kifejezésekből összeálló elnevezés, hanem pontosan és árnyaltan is tölti ki az eredeti szókapcsolat teljes jelentéstartományát.

A „hétköznapi” már eleve tartalmazza azt az elemet, amit az „apró” („mikro”) szó önmagában nem fejezne ki, de ami fontos része a hétköznapi hímsovinizmus fogalmának: a jelenség gyakoriságát, megszokottságát, a mindennaposság révén megvalósuló láthatatlanságát. A „hímsovinizmus” pedig hűen adja vissza a **szexizmus** rokonságát a megkülönböztetésen alapuló ideológiákkal. A szexizmus, csakúgy mint a rasszizmus vagy a nacionalizmus, romboló hatású (sőt talán ezeknél is jobban áthatja a mindennapi személyes kapcsolatokat) nemcsak a diszkriminált csoportra nézve, hanem arra a közösségre is, amely a saját csoport mértéktelen túlbecsülésén és az idegen csoport iránti megvetés alapján definiálja önmagát. Hiszen ha jobban megnézzük, hogy a **férfikorporatizmus** hivalkodó felszíne alatt valójában mi köti össze egymással a férfiakat, nem találunk semmi mást, mint azt, hogy ők nem nők.

szexizmus = nemi hovatartozáson alapuló előítélet, elsősorban a nők hátrányos megkülönböztetése

férfikorporatizmus = férfiak tudatos vagy tudattalan összetartása a férfiuralommal kapcsolatos csoportérdekek védelmében

* Bonino Méndez, Luis:
Develando los micro-machismos en la vida conyugal – Una aproximación a la desactivación de las maniobras masculinas de dominio. In Corsi, Jorge (ed.): *Violencia Masculina en la Pareja.* (Paidós, Buenos Aires – Barcelona – México, 1995.)

** Spanyolországban 2005 óta átfogó önálló törvény van hatályban a himsoviniszta erőszakról. A szabályozás a nőkkel szemben elkövetett erőszakos cselekmények szankcionálásán kívül kiterjed az áldozatok védelmére, a megelőzésre és a bántalmazókkal való foglalkozásra is. A törvény végrehajtása keretében a nők elleni erőszak témakörére specializálódott ügyészségek hálózatát is létrehozták.

Vissza Luis Bonino tanulmányához

A fogalom kifejtését tartalmazó tanulmány első megjelenését* követően annak számos változata jelent meg. Azt hihetné az ember, hogy a jelenség fókuszba kerülését követően az egyre halmozódó tapasztalatok révén egyre bővült a hétköznapi himsovinizmus jellemzőinek listája. Ez igaz is. Ugyanakkor a megnyilvánulások rangsorolása és megítélése változott az évek során, néhány kifejezés pedig a témával foglalkozó szakirodalomból átkerült a köznyelvbe, sőt a jogi megfogalmazásokba is. Mint azt a jelen kiadvány alcíme is jelzi, a hétköznapi himsovinizmus a párkapcsolati erőszaknak az a formája, amelyet még nem nevezünk annak. Spanyolország az elmúlt évtized során nagy lépéseket tett a nők elleni erőszak különböző formáinak felismerése, néven nevezése és az azok ellen való politikai, jogi és társadalmi fellépés terén. Ennek a fejlődésnek egyszerre volt előfeltétele és járulékos eredménye az, hogy láthatóvá váltak és nevet kaptak a nők felett gyakorolt hatalomnak és ellenőrzésnek azok a megnyilvánulásai, amelyek korábban fel nem ismerhetők és névtelenül épültek be a hétköznapi együttélésbe. Néhányuk bevonult a közgondolkodásba, sőt az igazságszolgáltatásba is** olyan tágabb kategóriák részeként, mint a „lelki bántalmazás”, „szóbeli erőszak” vagy „lelki terror”, illetve önmagában, mint például a „pénzügyi ellenőrzés” formájában megvalósuló gazdasági erőszak, vagy a „megfélemlítés”. Így több, korábban az uralkodási módszerek kifinomultabb formájának minősített jelenség egyre lejjebb került a listán, a durvább és könnyebben felismerhető megnyilvánulások csoportjába, és helyükre az időközben felszínre jutott körmonfontabb megjelenések kerültek.

A fentebb leírt árnyalódási folyamat háttérében ott van az a fejlődés is, amelynek révén nemcsak a jelenség kutatói, hanem az egész társadalom egyre több ismeretre tett szert a nők elleni erőszak szisztematikus mivoltáról és annak strukturális háttéről.* A hétköznapi hímsovinizmus megítélésekor ugyanolyan fontos e két elem szem előtt tartása, mint amikor arról beszélünk, amit már ma is és még a legenyhébb megítélés mellett is erőszaknak vagy bántalmazásnak tart a közvélemény. Könnyen előfordulhat ugyanis, hogy azok, akik a durvább erőszak esetében kifogásokat, illetve kibúvókat keresnek az elkövető férfiak számára a felelősségre vonás, illetve a felelősség vállalása alól, ugyanezt tennék a hétköznapi hímsovinizmus kérdésében is.

A hétköznapi hímsovinizmusra is igaz ugyanis az, hogy amennyiben csak annak alkalmi megnyilvánulásait nézzük, egyiket vagy másikat nők is elkövetik olykor-olykor, sőt talán elég gyakran. Éppen ezért fontos hangsúlyozni, hogy ugyanúgy, mint a párkapcsolati erőszak egyéb formáinak esetében, a hétköznapi hímsovinizmus megnyilvánulásai szisztematikus magatartás részei; nem alkalmi és pillanatnyi manőverek, hanem egy stratégia részét képező taktikák. A stratégiai cél ez esetben is a hatalmi helyzet, a férfiuralom fenntartása, illetve helyreállítása, amennyiben csorba esne ezen a hatalmon. A hangsúly a fenntartáson, illetve a helyreállításon van, és nem a hatalom megteremtésén, mert ez utóbbiról nagy részben már előzetesen gondoskodik a társadalmi, strukturális elem: a patriarchális társadalomban olyan egyének élnek együtt, akiket ez a társadalmi közeg tanított be nemi szerepeikre, így a férfiuralom magától értetődő. Az itt hétköznapi hímsovinizmus gyűjtőnév alatt bemutatandó viselkedési formák egyikét vagy másikat al-

* Mindkét aspektusról bővebben szól a már említett *Miért bántalmazhat? Miért bántalmazhat? Miért marad? Feleség- és gyermekbántalmazás a családban. Hogyan segíthetünk?* (NANE Egyesület, Budapest. Második, bővített és átdolgozott kiadás, 2006. <http://www.nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/miertmarad/> miertmarad.html)

kalmazó nőkre ugyanaz érvényes, mint a partnerükkel szemben fizikailag, verbálisan vagy más módon erőszakos nők. Egyrészt statisztikai arányuk nem indokolja, hogy az erőszakot az azt elkövető személy nemétől független általános jelenségnek tekintsük. Másrészt az erőszakos nők többsége vagy az ellene irányuló szisztematikus erőszak ellen védekezik, vagy az aránytalan hatalommegosztásból eredő hatalomvesztettség érzését próbálja ellensúlyozni. (Jól mutatja ezt az a tény, hogy a férfiuralom kultúrájában erőszakosnak minősül mind a visszaütő, mind a visszafeleselő nő.) Statisztikai arányokat nézve szabályt erősítő kivétel az a nő, aki szisztematikusan a partnere feletti uralom szolgálatában alkalmaz erőszakot. Már csak azért sem jellemző ez a helyzet, mert ez az erőszak a hagyományos hatalmi viszonyok ellenében történik és az arra adott intézményes reakciók fordított arányban állnak a nők által elkövetett erőszak egyéni és társadalmi súlyával.

„A feleséged vagyok, nem a cseléded”

A Miért bántalmaz? Miért bántalmazhat? szorosan kapcsolódott a NANE Egyesület által tíz évvel korábban megjelentetett *Miért marad?*-hoz és címében is kifejezett szándéka volt azt kiegészíteni, illetve folytatni. Amikor a *Hétköznapi hímsovinizmus* kiadásának ötlete megszületett, úgy tűnt, ez a könyv Magyarországon gyakorlatilag feltáratlan területen fog ismereteket terjesztetni. Ez a helyzet azóta megváltozott: időközben megjelent Haas Anna *A feleséged vagyok, nem a cseléded* című könyve*. Mint ahogy a *Miért bántalmaz?* esetében is fontosnak tartottam hangsúlyozni, hogy elengedhetetlenül hozzátartozik a *Miért marad?* elolvasása, ugyanezt tenném most a *Hétköznapi hímsovinizmus* és Haas Anna könyve viszonylatában.

* Haas Anna: *A feleséged vagyok, nem a cseléded* (Arsenicum Kiadó, 2005, www.cseledkonyv.hu)

A két könyv minden módon kiegészíti egymást. A *feleséged vagyok, nem a cseléded* „a nők által nap mint nap érzékelt férfiönzésnek” nevezi azt, amit ez a könyv „hétköznapi hímsovinizmusnak” hív. Az elnevezésbeli különbség csak a téma megközelítésének módját és hangnemét tükrözi, a leírt jelenség ugyanaz: a társadalmi nemi szerepek mentén megvalósuló társadalmi és magánéleti egyenlőtlenség és annak kártékony befolyása a nők életére. Haas Anna könyve, amely hemzseg az életszerű (mert életből vett) példáktól, e káros hatás megjelenési formái szerint csoportosítja mondandóját, míg a jelen könyv a férfiuralom stratégiáját szolgáló hétköznapi kommunikációs taktikák felismeréséhez szolgálat használható kategóriákat.

Haas Anna kimondottan az alávetett helyzetben lévő nőket szólítja meg. Könyve ugyanakkor kitűnően használható fordított irányban is. Egy példa erre: *A feleséged vagyok, nem a cseléded* minden fejezete egy rövid teszttel kezdődik, amelyen minden nő lemérheti „mennyire önzően viselkedik vele párja”. Egy Magyarországon nemrégén beindult, a férfiszerepet önkritikusan vizsgáló férficsoporthoz ugyanezeket a teszteket annak felmérésére használtuk, hogy a résztvevők mennyire önzően viselkednek a párjukkal. A cél ugyanaz volt, amit Haas Anna a női olvasók számára megfogalmazott: „hogyan legyenek illúzióink”. Az önkritikus szemlélet hiányában Haas Anna szókimondó szembesítése a párkapcsolatok valóságával leginkább valóban sovíniszta hangnemű agresszív védekezési reakciókat vált ki a hímnemű olvasókból, a Haas Anna könyvében *Masculand*-nak nevezett több évezredes patriarchális birodalom őslakóiból. Ezekből adnak gyomorforgató ízelítőt a könyv internetes honlapján található férfivélemények.

A könyv szerkezete

E kiadvány legnagyobb részét Luis Bonino *Micromachismos* című tanulmánya teszi ki, külön könyvet alkotva a könyvön belül. Amint azt már fent említettem, a tanulmány az elmúlt másfél évtizedben több változatban látott napvilágot. Nemcsak azért él ennyi verzióban ez a szöveg, mert a témával való foglalkozás során egyre bővült annak ismerete, hanem azért is, mert az olvasók – Luis kimondott kérésére – maguk is újabb példákkal, illetve a hétköznapi hímsovinizmus új, általuk felismert fajtáival „ajándékozták” meg a szerzőt. 1993-tól datálódó ismeretségünk során jómagamnak is alkalmam volt részt venni ebben a folyamatban. Az itt közölt változatot Luis összes eddigi kéziratos és megjelent szövegéből válogattam, szerkesztettem és láttam el kiegészítésekkel, vele és Kuszing Gáborral együttműködve. Azon igyekeztünk, hogy kimerítő, a mai magyar viszonyok szempontjából releváns és a gyakorlati felhasználást megkönnyítő változat jöjjön létre. Ezért is adtunk a Luis szövegében nagy terjedelmű felsorolásnak munkafüzet jelleget. A kihagyott helyek rendeltetése az, hogy a szövegben előforduló általános és a szöveg margójára fűzött személyes példák után (amelyek szintén több forrásból: spanyol importból és hazai termésből származnak) az olvasó elkészíthesse saját listáját a hétköznapi hímsovinizmus megnyilvánulásairól. A könyv „Mit kezdünk a hétköznapi hímsovinizmussal?”, illetve „Ajánlások segítőknek” című fejezetei arról foglalmaznak meg gondolatokat, hogy a hétköznapi hímsovinizmus felismerése milyen módon tud változásokat eredményezni az azt elszenvedő nők, a saját magatartásukat belátó és azon változtatni akaró férfiak életében és a mindkettőjüket támogatni akaró segítő szakemberek munkájában.

Luis Bonino munkája a hétköznapi hímsovinizmus mégoly apró manővereinek láthatóvá tételében, megnevezésében és rendszerzésében tölt be úttörő szerepet. Az általa létrehozott, joggal száraznak tűnő felsorolás leginkább az olvasó saját élettapasztalatán átszűrve tud a fent említett változások hatóanyagává válni. És természetesen hálásan fogadjuk, ha a „munkafüzetbe” jegyzett példákat, gondolatokat megosztják velünk az olvasók*.

Luis könyvét két melléklet egészíti ki. Az egyik a szocializáció következtében nyilvánvalónak feltételezett férfielőjogok pontokba szedett listája. A másik melléklet célcsoportja terapeuták és egyéb segítő szakemberek, akiknek azt mutatja be a szöveg, hogy a hétköznapi hímsovinizmus fogalmait és az arra való nyitottságot hogyan lehet és kell bevinni a párkapcsolatokkal, családi viszonyokkal való foglalkozásba.

A *„Bizony elég nehéz feladat az egyenlőség”* személyes beszámoló egy nő tollából, akinek szemléletébe beépült a hétköznapi hímsovinizmus ismerete. A gyakran öntudatlan uralmi taktikák száraz felsorolása után Alicia története életközeli példája annak, hogyan valósul meg a hétköznapi hímsovinizmus hétköznapisága.

A hétköznapi hímsovinizmus hétköznapi jellegét nemcsak annak mindennapi előfordulása adja, hanem az is, hogy az azokban megvalósuló értékek és elvek eredete annyira elvész a múltban, hogy már csak ezért is öröktől valóknak, következésképpen megváltoztathatatlanoknak, sőt természetesnek tűnnek. Éppen ezért ugyanannyira fontos rámutatni a hétköznapi hímsovinizmus gyökereire is, mint megnevezni és rendszerbe szedni annak megnyilvánulásait. E funkciót ebben a könyvben két, kulturális örökségünk szerves részét képező szöveg elemzése tölti be.

* Lásd elérhetőségeinket a www.stop-ferfieroszak.hu oldalon

Ebben a könyvben láthatatlanul megtalálható egy egész terminológia kitalálásának munkája. Hétköznapi, meg nem nevezett dolgoknak kellett magyar nevet adni, olyan dolgoknak, amelyeknek a megnevezése még az eredeti spanyol szövegben is formálódik. Cserhádi Éva és Hajdu Bianka nemcsak fordítási ötleteikkel segítették azt, hogy nevet kapjanak a hétköznapi hímsovinizmus megnyilvánulásai, hanem azok értelmezését is segítették saját személyes példáikkal. Gondolataik beépültek a szöveget illusztráló példák közé, csakúgy mint Kuszing Gáboréi. Az ő közreműködése és támogatása a könyv létrejöttének minden mozzanatában meghatározó volt, a szerkesztői feladatoktól kezdve egészen az íródeákságig.

Hétköznapi hímsovinizmus

Luis Bonino, Szil Péter tolmácsolásában

Előszó

A XXI. század kezdetének vitathatatlan etikai követelménye a nők és férfiak közötti együttélés kölcsönös tiszteleten alapuló, egyenlő és demokratikus formáinak kifejlesztése. E feladat teljesítéséhez nemcsak a nők harca szükséges, hanem a férfiak aktív munkája is. Úgyszintén nem elég csak az általános társadalmi egyenlőtlenségek ellen küzdeni és új törvényeket hozni. Az emberek mentalitását kell kritikus elemzés alá vennünk és átalakítanunk, hiszen abban teremtdnek és teremtdnek újra a társadalmi nemi szerepek diktálta igazságtalanságok csakúgy, mint a látszategyenlőség.

Évek óta vizsgálom a párok egyenlőségen alapuló együttélésének akadályait, ezen belül is a férfiak „apró” kontrolláló, erőszakos és uralmi megnyilvánulásait. Ezek a magatartásformák mind az úgynevezett normalitás határain belül mozognak és nem különösebben kirívóak, mégis alattomosan és folyamatosan rombolják a nők önállóságát, méltóságát, de még pszichikai egyensúlyát is. Szerfelett gyakoriak az úgynevezett „rendes” férfiak körében, akiket a közbeszéd nem nevezne erőszakosnak, sőt különösebben kontrollálónak vagy hímsovinisztának sem.

A nők felett gyakorolt „puha” uralomnak ezek a szinte észrevehetetlen mechanizmusai, amelyeket hétköznapi hímsovinizmusnak neveztem el, hosszú távon nemcsak a nőkre hatnak

pusztítóan, hanem magára a párkapcsolatra és az azokat gyakorló férfiakra is. Ezért szeretnék ezzel az írással hozzájárulni ahhoz, hogy ezek a mechanizmusok láthatóvá váljanak. Ez lehetne az első lépés ahhoz, hogy a nők, akik szenvednek ezektől, felismerjék őket, belássák hatásukat, és jobban ellen tudjanak állni nekik; annak, hogy az azokat gyakorló férfiak magukra ismerjenek és – ha számít nekik az egyenlőség – változtatni kezdjenek viselkedésükön; és végül annak, hogy a segítő és nevelő szakmákban dolgozó szakemberek ismerjék, és mint figyelmet érdemlő – és leküzdendő – tényezőket tartsák számon őket.

Amióta 1990-ben nekiláttam e mechanizmusok felderítésének és vizsgálatának, egyre többet tudtam meg fontosságukról, hatásaikról és gyakoriságukról megfigyeléseim és meglátásaim két fő színterén: saját párkapcsolatomban és a társadalmi nemi szerepek szemléletén alapuló pszichoterápiás praxisomban.

Az első színtér nélkülözhetetlen volt ahhoz, hogy „belülről” és önkritikusan értsem meg és tudjam leírni azokat a kifinomult hatalmi gyakorlatokat, amelyek segítségével mi férfiak uralkodunk a nők felett. Ám – és még ma sem teljesen könnyű kimondanom – ez a megértés csak kis részben múltott saját kezdeményezésemen, hanem nagy részben egy olyan nővel való sok éves együttélésemből származik, aki szüntelenül szembesít a valósággal: magam sem vagyok kivétel, az uralmi mechanizmusok az én férfi viselkedésemben is előfordulnak. Susana Covas, feminista és szorgos tanítója a nők önállóságát előmozdító tevékenységeknek, mindig szembesített saját hétköznapi hímsovinizmusommal, amelynek felismerése és módosítása évek óta tartó folyamat. Ez és különösen a férfiak viselkedéséről, annak a nőkre gyakorolt hatásáról és a kapcsolati hatalmi

játszmákról alkotott rengeteg eredeti ötlete és éleslátó megfigyelése alapvető módon járult hozzá ahhoz, ami az itt következő oldalakon olvasható.

Rajta kívül mások is segítségemre voltak a hétköznapi hímsovinizmusról való gondolkozásban. Ehelyütt szeretném kifejezni köszönetemet

Jorge Corsinak, José Ángel Lozoyának, Josep V. Marquésnak és Szil Péternek, akikkel mindmáig együtt vizsgálódunk a férfiakról és a férfiszerepről;

Mabel Burínnak, Clara Coriának és Emilse Dio Bleichmar-nak, akik bevezettek a társadalmi nemi szerepek tanulmányozásába, illetve a női és férfi psziché ismeretébe;

Harry Brodnak, Bob Connellnek, Michael Kauffmannak, Michael Kimmelnek, Jeff Hearnnek és Vic Seidlernek, profeminista férfiaknak és a férfiakkal, illetve a férfiszereppel kritikusan foglalkozó kutatóknak, akiknek írásaiból sokat merítettem;

a madridi Centro de Estudios de la Condición Masculinában (Férfitanulmányok Központja) megfordult pácienseknek, csoportjaim és előadásaim résztvevőinek, akik új példákkal gazdagították a hétköznapi hímsovinizmus 1990-ben papírra vetett első leírását.

Bevezetés

nők elleni erőszak =
minden kényszer vagy
korlátozás a nők sza-
badságával és méltósá-
gával szemben: felelős-
ségek elmulasztása, ha-
talommal való vissza-
élés, erőszak és uralom

Bántalmazott nők, erőszakot elkövető férfiak: a nemek közötti egyenlőtlen kapcsolatok két drámai aspektusa.

A **nők elleni férfierőszak** egyre nyilvánvalóbbá és egyre tarthatatlanabbá válik az egész nyugati világban. Ugyanakkor mind a társadalmi fellépés, mind a jogi, illetve terápiás megközelítések szinte kizárólag az erőszak nyilvánvaló, szélsőséges és tragikus megnyilvánulásaival foglalkoznak. Ha azonban elfogadjuk, hogy a nők elleni erőszak minden olyan cselekedet, amely kényszert vagy más korlátozást alkalmaz a nők szabadságával és méltóságával szemben, észre kell vennünk a felelőségek elmulasztásának, a hatalommal való visszaélésnek, erőszaknak és uralomnak számtalan a férfiak által gyakorolt és a hétköznapiakba eddig észrevétlenül beépült formáját.

A nők elleni erőszak különböző formái több módon is megjeleníthetők. Vagy mint egy folyamatos skála fokozatos és néha nem pontosan elkülöníthető átmenetei, vagy mint a mellékelt ábrán, egy piramis vagy jéghegy szintjei. A hétköznapi hímsovinizmus e skála kiindulópontja, avagy a piramis alapja – táptalaja a nemi hovatartozáson alapuló erőszak többi formájának.

1. ábra: A nők elleni erőszak

Az általam hétköznapi hímsovinizmusnak elnevezett gyakorlatokat különböző szerzők (Miller, Bourdieu, Glick, Castañeda stb.) különböző nevekkal illetik: kis zsarnokság, intim terrorizmus, „puha”, „gyenge” vagy „alacsony intenzitású” erőszak, uralmi trükkök, láthatatlan hímsovinizmus vagy jóindulatú szexizmus. Minél inkább szalonképtelenné válik a „durva” erőszak, mint az uralkodás formája, úgy válnak e gyakorlatok a férfiak leggyakoribb fegyvereivé, trükkjeivé, csapdáivá, amelyekkel „civilizált” módon valószínűsítik meg ugyanazt az uralmat. Így módon ezek teszik ki a nőkkel szembeni férfiviselkedés repertoárjának legnagyobb részét.

A férfiuralom fenntartásának stratégiái

A mások feletti hatalom fenntartásának egyik legfontosabb mechanizmusa az, ahogyan a hatalmat birtoklók homályban tartják és egymással kötött, kimondatlan megegyezéssel gondoskodnak arról, hogy titokban maradjon, milyen módon tartják fenn hatalmukat és mindazt, ami ezzel együtt jár (presztízs, társadalmi felsőbbrendűség, siker stb.). Ez ugyanúgy érvényes az üzleti életben (pénzmosás, befolyással való üzérkedés) mint a párkapcsolatokban. E titkok napvilágra hozása, a hatalmi manőverek leleplezése, átláthatóvá tétele egyik alapvető feltétele a hatalom csökkentésének és a felek közötti demokratikus kapcsolatok kiépítésének.

Az 1980-as években két francia szociológus (Maurice Godelier és Pierre Bourdieu) is találkozott az átláthatatlanság jelenségével, amikor azt vizsgálta különböző afrikai társadalmakban, hogy a férfiak hogyan tesznek szert presztízsrre és a nők feletti felsőbbrendűségre. Az óceániai baruja és az afrikai berber

társadalmakat megfigyelve felfedezték azokat a mechanizmusokat, amelyek révén a férfiak elsajátítják a saját önrendelkezésüket, társadalmilag kimagasló szerepüket és elismertségüket biztosító szabályokat és képességeket. Ezeket a képességeket a férfiak egy specifikus szocializációs folyamat révén adták át egymásnak, és azok elsajátításából kizárták a nőket. Godelier a „hatalmasok titkainak” nevezte őket, mivel ezek megfosztották a nőket annak lehetőségétől, hogy elfoglaljanak bizonyos pozíciókat vagy hogy a közösség teljes jogú tagjai legyenek.

A Godelier által vizsgált népcsoportok egyikénél, a barujáknál e titkok egyike a zene ismerete és a hangszerek használata volt. A baruják ezek révén tartottak közvetlen kapcsolatot az istenekkel, és folytatták kapcsolataikat más népcsoportokkal. Mivel a nők számára tiltva volt a zene, ők elestek ettől a kapcsolattól, és függő viszonyba kerültek a férfiktól.*

Annak elérésére, hogy a nők megmaradjanak a számukra kijelölt alárendelt szerepükben, a férfiak között közvetített képességek egyike különböző manipulatív és kisebb-nagyobb mértékben hétköznapivá tett stratégiákról szólt: hogyan kell a nőket visszaszorítani, kedvüket szegni, meggyőzni őket, megakadályozni, hogy fellázadjanak, vagy büntudatot kelteni bennük, ha mégis fellázadnának.

E férfipraktikák mentén alakul ki az, amit Bourdieu az „uralkodó látásmódjának” nevezett. Aki hatalmi pozícióból, „felülről” (mint a feudális úr, vára tornyából, vagy mint a repülőterek VIP-termének vendége) érzékeli a valóságot, az ezt a látásmódot nem azonosítja a hatalommal, hiszen annyira összeforrott azzal, hogy számára ez a dolgok „normális” felfogása. Ez nemcsak abban akadályozza meg őt, hogy megértse a vele

* Lásd ugyanezt az elemet más tartalommal (az állatok nyelvének értése a világ feletti uralkodás eszköze) a *Mese az állatok nyelvén tudó juhászról* elemzésében a 117. oldalon.

nem azonos pozícióban levő személyek szükségleteit, hanem azt is láthatatlanná teszi, hogy milyen következményekkel jár a neki alárendelt személyekre nézve a saját tevékenysége. Ehelyett e következményeket az áldozatok „természetének” vagy „gyengeségének” tulajdonítja.

A modern, demokratikus világ férfijai (legalábbis azok, akik haladóknak vallják magukat) általában távol állnak (vagy legalábbis ezt gondolják magukról) a két francia szociológus által leírt magatartásformáktól, és a nőkkel való egyenjogúságnak, a hatalom megosztásának hívei. Ugyanakkor Godelier és Bourdieu megállapította, hogy a nőket a hatalomból kizárni akaró férfi magatartásformák nem tűntek el, és a férfiak többsége nem hagyta el az uralkodásnak és a nők kirekesztésének nemzedékről nemzedékre átöröklődött viselkedési normáit, mint ahogy az sem változott meg, ahogy a nőkre „felülről” tekintenek. Mert valóban van-e nagy különbség a baruja férfiak zenével kapcsolatos viselkedése és azoknak a férfiaknak a viselkedése között, akik azokat a rendes munkaidőn kívüli időpontokat használják a jelentős üzleti vagy politikai döntések meghozatalára, amely időpontokban nők általában nem tudnak jelen lenni, hiszen többnyire rájuk hárul a családi munkavégzés, még akkor is ha a munkahelyükön döntési pozícióban vannak? Ezeken a megbeszéléseken, amelyek nem átláthatók a nők számára, nemcsak döntések születnek, hanem aktív részei a csere- és a befolyáshálóknak, amelyek elengedhetetlenek a számarlétrán való feljebb kerüléshez. Godelier és Bourdieu arra is rámutatott, hogy a nemek közötti egyenlőség érdekében folytatott munkának része a hímsovinizmus mechanizmusainak láthatóvá tétele, a hatalmi titkok felfedése.

Többfajta hatalom

Kétfajta hatalom létezik. Az egyik megöli a lelket, a másik táplálja. Ez a kétfajta hatalom a mások feletti hatalom és az egyén hatalma önmaga felett. *A mások feletti hatalom uralkodásra tör, míg az egyén hatalma önmaga felett a kölcsönösségben és az együttműködésben teljesedik ki.**

* Patricia Evans: *Szavakkal verve... Szóbeli erőszak a párkapcsolatokban* (Háttér Kiadó – NANE Egyesület, Budapest, 2004.)

Amikor hatalomról beszélünk, a *mások feletti hatalomról* beszélünk, arról a képességről, amelynek révén valaki ellenőrzést gyakorol vagy uralkodik más személyek élete vagy cselekedetei fölött. Ez a hatalom *kényszerítő* jellegű, amely látható, vagy rejtett módon mások *felett* vagy másokkal *szemben* valósul meg. A párkapcsolatokban évszázadok óta a férfiakat illeti meg a hatalom. Ez nemcsak a nők létével szembeni hatalmi visszaéléseket tette lehetővé, hanem azt is, hogy a férfiak kisajátítsák az *apró dolgok* meghatározásának hatalmát, amelynek révén egy személy rá tudja kényszeríteni másokra saját érdekeit, hiedelmeit és felfogását.

A mások feletti hatalom különbözik az *önálló cselekvés, önmeghatározás és önmegerősítés hatalmától*, amelynek révén valaki nemcsak tettekre, hanem arra is képessé válik, hogy változtatni tudjon saját helyzetén, és hatást tudjon gyakorolni környezetére. Az ilyen személy nem mások feletti hatalommal, hanem a saját élete felett rendelkezik, nem válik mások rabszolgájává, tud egyes szám első személyben beszélni, és nemet mondani. Ez a fajta hatalom lehetővé teszi, hogy együttműködjön másokkal, csakúgy mint azt, hogy éljen a demokratikusan ráruházott hatalommal. Gyakorlásához elengedhetetlen az arra feljo-

gosító társadalmi legitimáció, és ezzel gyakorlatilag mindmáig csak a férfiak rendelkeznek.

Létezik a *másokat megerősítő hatalom* is, amely eltér az ön-megerősítő hatalomtól. Ez a másokról való gondoskodás, az odaadás képessége, amely elengedhetetlen ahhoz, hogy a gondozott személyek növekedjenek, megerősödjenek és önállókká váljanak. Ezt nevezi Anna Jonnasdóttir a „szeretet hatalmának”. (Jonnasdóttir, 1993) A mi kultúránk csak a nőket ruházza fel vele, míg a férfiaknak fel kell lázadniuk a hagyományos férfiszerrep ellen, ha gyakorolni akarják ezt a fajta hatalmat.

A hétköznapi hímsovinizmus hatása

A hétköznapi hímsovinizmus különböző megnyilvánulásai egyenként jelentéktelennek és banálisnak tűnhetnek. Jelentőségük abban áll, hogy ha a nő nem ismeri fel őket időben, és nem tesz ellenük valamit (és addig néha évek telnek el, ha egyáltalán sor kerül rá), együttes és ismételt használatuk többé-kevésbé mérgező légkört teremt, amely aláássa a nők életenergiáját, lelki és szellemi egyensúlyát, önállóságát. Ilyen módon teremti meg a hétköznapi hímsovinizmus a feltételeit annak, hogy a nők folyamatosan a férfiak rendelkezésére álljanak.

A hétköznapi hímsovinizmus hatékonyságának egyik oka, hogy szinte teljesen láthatatlan. Ennek révén tud alattomos és folyamatos kárt okozni a nők életében, amely az idő múlásával csak súlyosbodik. Mivel nem nyilvánvaló kényszerítő vagy visszaélő cselekedetekkel állnak szemben, a nők nehezen ismerik fel azokat, és éppen ezért nehezen tudnak szembeszállni velük. Legtöbbször még hatásaival sincsenek tisztában, így amikor érzékelik a káros hatásokat, nem ismerik fel, hogy a manipu-

latív manőverek okozzák azokat. A hétköznapi hímsovinizmus feltérképezésének egyik első állomása az volt, amikor nőket segítő szakemberek feltették maguknak a kérdést: mitől érzi magát rosszul olyan sok nő anélkül, hogy meg tudná nevezni rossz közérzete okát.

A hétköznapi hímsovinizmus hatása a nőkre

Az egyes nőkben – személyes sajátosságaiktól függetlenül – a hétköznapi hímsovinizmus megnyilvánulásai a bántalmazás durvább formáihoz hasonló, csak intenzitásukban enyhébb hatásokat váltanak ki. Íme néhány példa ezekre a következményekre, amelyek különböző szinteken, ám mindig károsan hatnak ki a nők életminőségére:

- Lelkileg és testileg túlterheli a nőt, megfosztja őt azoktól az érzelmi tartalékoktól, amelyeket saját maga és létszükségei kielégítésére fordíthatna.
- Csökkenti a nő személyes hatalmát, lelassítja személyes fejlődését, korlátozza szabadságát, és egyre inkább hatástalan önvédelmi reakciókat vált ki nála, mint például a panaszkodást, amely az idő múlásával csak növekedni tud, ha nem történik változás annak okában.
- Csökkenti a nő szellemi képességeit, bátorságát, a hatékony kritikára, tiltakozásra, gondolkodásra és cselekvésre való képességét, és ily módon képtelenné teszi a nőt saját életterv kidolgozására és megvalósítására.
- Rontja a nő önbecsülését és önmaga előtti hitelét. A növekvő kedvetlenség és bizonytalanság miatt a nő inkompetensnek, vesztesnek, érzelmileg kívülállónak és tehetetlennek érzi magát.

- Meghatározatlan rossz közérzetet, krónikus ingerültséget okoz. A nő úgy érzi, elege van a kapcsolatból, bár erre „semmi oka”. A nők önmagukat vádolják e miatt az érzés miatt, mivel nincsenek tisztában annak eredetével.

A hétköznapi hímsovinizmus hatása a párkapcsolatokra

A párkapcsolatokban a hétköznapi hímsovinizmus manőverei az alábbi következményekkel járnak:

- Egyenlőtlen, antidemokratikus és rosszul működő kapcsolat jön létre, ahol a férfi önrendelkezése és személyes fejlődése a nő rovására valósul meg.
- Apránként a férfi érdekei kerülnek előtérbe a kapcsolatban. A hétköznapi hímsovinizmus manőverei nyomán a nők gyakran ráhagynak mindent a férfira, aki számára így még könnyebbé válik saját kedvére alakítani a helyzeteket.
- Mihelyt a nő változást igényel a kapcsolatban, és a férfi nem hajlandó az egyenlőség irányába mozdulni a jogok gyakorlásában, vagy amikor a nő eredménytelen panaszkodásra kényszerül, ami süket fülekre talál a férfinál, a nő bűneként lesz feltüntetve a kapcsolat megromlása, illetve válsága. Gyakran a nők érzékelik, hogy valami nem működik jól a kapcsolatban, ám a férfiak tagadják ezt. A kapcsolat megromlásának oka általában az egyenlőség hiánya, amelyhez nagy mértékben hozzájárul a hétköznapi hímsovinizmus. Ha azonban nem lehet erre az okra rámutatni, a nő, mivel erre lett nevelve a női szerep betanulása során, önmagát fogja vádolni. A férfi ellenben, aki nem tekinti magát hétköznapi hímsovinisztának, nem érzi magát felelősnek a helyzetért, és ártatlannak tűnik.

- A párbeszéd és együttműködés nélküli együttélés „hideg-háború” színterévé változtatja a kapcsolatot, ahol a nő állandó feszültségben él. A kapcsolat elszegényesedése újabb hatalmi visszaélések és a szakítás táptalajává válik.

A hétköznapi hímsovinizmus fajtái

A hétköznapi hímsovinizmus alapvetően többé-kevésbé alkalmi manőverekből tevődik össze, amelyek szinte észrevehetetlenek, annyira aprók és annyira be vannak épülve a mindennapi életbe. Ide tartoznak ugyanakkor azok a magatartásformák is, amelyek szintén észrevehetetlenek, de nem aprók, és nem is alkalmi jellegűek, hanem magát a stratégiát teszik ki, amely kerete az alkalmi manővereknek. Többrendbeli, egymással párhuzamos manőverekről van szó, többé-kevésbé globális viselkedési stratégiákról vagy olyan bebetonozódott helyzetekről, amelyek kényelmesek a férfiak számára, ám túlterhelik a nőket.

E magatartásformák nagy része mögött nincsen szándékosság, rosszakarat, hanem inkább a nőkkel való együttélés automatikus, átgondolatlan szokásairól van szó. Sok más magatartásforma ellenben tudatos. Mindkét esetben a férfiak szakértő módon gyakorolják ezeket, a „férfivé válás” során szerzett gyakorlati tapasztalataik révén.

Mivel a hétköznapi hímsovinizmus észrevehetetlen, büntetlenül folyik annak ellenére, hogy a nők számára rossz közérzetet okoz, és károsítja elsősorban függetlenségüket. Ezek a károk csak a párkapcsolat előrehaladtával válnak nyilvánvalóvá, amint egyre inkább hozzájárulnak az előnyös férfitpozíció fenntartásához.

A hétköznapi hímsovinizmus az alábbiakban négy fő kategóriában jelenik meg:

- A kényszerítő jellegű hétköznapi hímsovinizmus
- A válsághelyzetekben alkalmazott hétköznapi hímsovinizmus
- A burkolt hétköznapi hímsovinizmus
- A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus

Mivel a különböző kategóriák között rengeteg az átfedés, ez a felosztás elsősorban didaktikus, ami láthatóvá igyekszik tenni a hétköznapi hímsovinizmus összetettségét.

Különbség van a négy kategória között annak tekintetében, hogy mennyire észrevehetetlenek. A nők elleni erőszak fent bemutatott piramisát követve az alábbiakban a hétköznapi hímsovinizmusnak a társadalomban már láthatóvá tett erőszakformákhoz legközelebb álló „durvább” fajtáival kezdjük, és haladunk a mindennapi életbe legészrevehetetlenebbül beépült manőverekig. Mivel a kényszerítő jellegű hétköznapi hímsovinizmus már közel áll az erőszakhoz, ezt a legkönnyebb felismerni. A legritkábban pedig a haszonelvű hétköznapi hímsovinizmusra figyelünk fel, hiszen ez nem annyira cselekedetekből, mint inkább mulasztásokból áll.

2. ábra: A hétköznapi himsovinizmus válfajai

1. A kényszerítő jellegű hétköznapi hímsovinizmus

3. ábra: A kényszerítő jellegű hétköznapi hímsovinizmus

A hétköznapi hímsovinizmus e fajtájában a férfi közvetlenül él az erejével, csak éppen nem a testi erejét használja. Ehelyett erkölcsi, lelki, gazdasági vagy éppen a saját személyiségéből adódó erőt használ arra, hogy megtörje a nő akaratát, korlátozza a szabadságát, kisajátítsa a gondolatait, idejét, életterét, és leszűkítse a döntési szabadságát. Az ebbe a kategóriába tartozó manőverek hatékonyan keltik a nőben azt az érzést, hogy elvesztette, vagy eredménytelenül használja, vagy nem is rendelkezik azzal a képességgel, hogy megvédje saját jogait, döntéseit és az igazát. Ennek hatására egyre inkább vesztesnek érzi magát, visszavonul, nem bízik önmagában és romlik az önértékelése. Ez természetesen még inkább csökkenti egyenjogúságát és függetlenségét.

A kényszerítő jellegű hétköznapi hímsovinizmus az alábbi csoportokba osztható:

1.1. MEGFÉLEMLÍTÉS

Határeset a pszichikai erőszak és a tulajdonképpeni hétköznapi hímsovinizmus között. Félelmet keltő manőver, amelyet a férfi azután használ, hogy már megteremtette saját – valóságos vagy képzelt – hírét, mint erőszakos vagy agresszív egyénét. A manőver állhat bármilyen ijesztő jelből (tekintet, hangnem, testtartás, szóhasználat vagy gesztus), amelynek révén a férfi a nő tudomására hozza, hogy ha nem engedelmeskedik, „valami” történni fog. Ahhoz, hogy a jelzés hihető legyen, szükséges olykor-olykor egy-egy testi, szexuális vagy anyagi jellegű erődemonstráció. Hosszú távon általában oda vezet, hogy a férfi eléri, hogy ne akarjanak tőle semmit, amikor ez ellenére van, és így saját magán kívül ne kelljen senki más rendelkezésére állnia.

1.2. PÉNZÜGYI ELLENŐRZÉS

A hétköznapi hímsovinizmus manővereinek nagy része arra megy ki, hogy a férfi monopóliumhelyzetet teremtsen a pénz használata és az arról hozott döntések terén. Változatos megjelenési formái mind azon a hiten alapulnak, hogy a pénz a férfi tulajdona, vagy legalábbis több joga van hozzá, mint a nőnek. Ide tartozik a közös pénzről szóló információk elhallgatása, a kiadások ellenőrzése, az azzal kapcsolatos részletek számonkérése, a pénz visszatartása – ami arra kényszeríti a nőt, hogy kérnie kelljen – (Coria, 1992), bankszámlák és hitelkártyák titokban tartása. Ide sorolható a háztartási munka és a gyerekgondozás, gyereknevelés gazdasági értékének tagadása is.

1.3. A TÉR ÉS AZ IDŐ LEURALÁSA

Azon a gondolaton alapul, hogy a tér és az idő férfi-birtok, amihez a nőnek kevesebb joga van, és ezért ezek leuralása természetből adott. Fel se merül a férfinak, hogy a tér használata vagy az időt igénylő közös feladatok felosztása megállapodások tárgyát képezhetnék.

Példák a tér leuralására az otthoni környezetben: a férfi szétszórja a ruháit az egész lakásban; a nappaliban álló fotelben sziesztázik, ami lehetlenné teszi, hogy más is használja ezt a közös teret; kisajátítja a tévét, vagy a körbeült asztalnál szétterpesztett lábaival elfoglalja az egész teret az asztal alatt. (Guillaumin, 1992)

Példák az idő leuralására: a férfi a nőtől elvett idő rovására, a nőt túlterhelve szakít magának időt saját pihenésre vagy szórakozásra (a hétvégét saját hobbijainak szenteli, vagy munka után elmarad otthonról);

♀ *Párom egy sok embert foglalkoztató cég hatékony vezetője. Odahaza a standard válasza mindenre az, hogy nem tud előre semmit megbeszélni. Azt is csinálja, hogy ha mégis megbeszélünk valamit előre, ki van mondva, hogy egy nappal előtte emlékeztetni kell rá. Ez gyakran azt jelenti a gyakorlatban, hogy az ember akkor tudja meg, hogy valami mást tett be, végül tehát az ő ideje és*

nem hajlandó másokra időt fordítani, vagy alaptalanul halaszthatatlannak állít be bizonyos tevékenységeket, és így távol tartja magát az otthoni tennivalóktól. Rengeteg, az időbeosztást vizsgáló szociológiai felmérés tanúsítja, hogy a hétköznapi hímsovinizmus e módozata hatékony, amennyiben a férfiak átlagban több szabadidővel rendelkeznek, mint a nők (és hozzátenném: ez utóbbiak rovására). (Álvaro, 1996)

döntései uralnak mindent. Azt sem bírja, ha telefonálok. Ahogy beszélek a barátnőmmel, folyton morog, belekérdez, hogy kivel beszélek, és megjegyzéseket tesz, hogy sokat beszélek, mintegy magának, de szerintem még a telefonban is hallani.

1.4. FELŐRLŐ HAJTOGATÁS

A férfi a másik fél kifárasztása révén éri el azt, hogy a nő ellenvéleménye esetén is az ő akarata valósuljon meg. A szakadatlan és fáradhatatlan ismétlés addig folytatódik, amíg a nő, csakhogya kicsi nyugta legyen, fel nem adja saját kívánságát vagy véleményét, és el nem fogadja a rákényszerített megoldást.

♀ *Nehezen viselem, amikor az utcán vagy más nyilvános helyen, ahol én vis-szafigottabb volnék, a párom feltűnően csókolgat és nyalogat, bármennyire is próbálom erre-arra húzni a fejem. Gyakran az a benyomá-som, hogy ilyenkor nem annyira gyöngédségi ro-ham tört rá, hanem azt akarja mutatni, hogy én bizony az övé vagyok. Ez különösen nyomasztó-vá válik, amikor nézetel-térés van köztünk és ő, ahelyett, hogy komolyan venne, így akarja semmis-sé tenni a szembenálláso-mat.*

1.5. KIERŐSZAKOLT INTIMITÁS

A férfi egyoldalúan és tolakodóan közeledik személyes vagy szexuális indíttatásból, amikor azt kívánja és anélkül, hogy érdekelné a nő ígé-nye, vagy megbeszélés tárgyát képezné, hogy hogyan jutnak el az in-tim helyzetig. Tipikus megvalósulási formája a *kényszerítő csábítás* a szexelni akaró férfi részéről.

1.6. A FÉRFILOGIKA FELSŐBBRENDÜSÉGÉRE VALÓ HIVATKOZÁS

A férfi az „észre”, a „logikára” vagy „helytálló” érvekre hivatkozik az-zal a céllal, hogy a nőre magára nézve előnytelen gondolatokat, maga-tartásokat vagy választásokat erőltessen. Az ezt a manővert használó férfi abból indul ki, hogy az övé az egyetlen, vagy legalábbis a legjobb érv. Nem ad teret eltérő érzéseknek vagy kívánságoknak, illetve alter-natív megoldásoknak, valamint feltételezi, hogy érvei előadása önma-gában feljogosítja őt akarata keresztülvitelére. A férfi nem fogad el a nőtől bármit, ami nem úgynevezett logikus érv (miközben persze a férfi úgy gondolja, hogy a nő soha nem fog tudni ilyenekkel előállni). A nő – hacsak nem akarja, hogy elsöpörjék – kénytelen teljesen tisztá-ban lenni saját álláspontjával és az azt alátámasztó érvekkel. Ez a fajta manőver különösen hatékony olyan nőkkel szemben, akiknek valóság-felfogása az érzékelésen vagy az intuíción alapul.

Tipikus példája a *nyaralás helyének kiválasztásakor* alkalmazott kényszer. Ha a nőnek nem tetszik a férfi által kiválasztott hely, hogyan is tudná érvényesíteni eltérő kívánságait, ha azok értelmezhetetlenek a (férfi-) „logika” szempontjából? Másik példa az ebbe a csoportba tarto-

zó manőverekre az, amikor a férfi *kisajátítja a jogot annak eldöntésére, hogy egy beszédtema komoly-e vagy nem.*

♂ *En nem vagyok hajlandó marhaságokról beszélni!*

1.7. AZ IRÁNYÍTÁS HIRTELEN MAGÁHOZ RAGADÁSA VAGY ELENGEDÉSE

Többé-kevésbé meglepetésszerű manőverek, amelyek révén a férfi – előzetes egyeztetés nélkül – semmissé teszi, vagy figyelmen kívül hagyja a nő döntéseit. Azon a hiten alapulnak, hogy a férfié a kizárólagos döntési jog. Legtipikusabb példája a *tévé távirányítójának vagy a csatornaváltás jogának kisajátítása*, majd az előlött gyakorolt ellenőrzés elengedése, mielőtt nem érdekli már az adott program. Ide tartozik a döntési helyzetek *rövidre zárása* is. Ez a speciális manőver abból áll, hogy a férfi a nő megkérdezése nélkül hoz döntéseket olyan helyzetekről, amelyekben szerepe van a nőnek is, vagy amelyekből nehezen vonhatja ki magát. Ilyen például fontos személyek (főnökök vagy rokonok) utolsó pillanatban való meghívása.

1.8. KIKÉNYSZERÍTETT MEGBOCSÁTÁS

Része annak a folyamatnak, amely a bántalmazó kapcsolatokban „az erőszak ciklusa” nevet kapta.* A ciklus fő jellemzői függetlenek attól, hogy az erőszak fizikai vagy „csak” szóbeli, lelki jellegű-e. A feszültség felgyülemlésének idején egyre sűrűsödnek és súlyosbodnak a férfi

* *Miért marad? Feleség- és gyermekbántalmazás a családban. Hogyan segíthetünk?* (NANE Egyesület, Budapest. Második, bővített és átdolgozott kiadás, 2006.
<http://www.nane.hu/kiadvanyok/kezikonyvek/miertmarad/>
 43. oldal

bántó megnyilvánulásai, majd amikor azok (általában robbanásszerűen) csúcspontra jutnak, beáll a harmadik szakasz, a „mézeshetek”. A férfi megbánást mutat, kedvesen és szeretetreméltóan viselkedik és fogadkozik, hogy ilyesmi soha többé nem fordul elő. Ez a szakasz önmagában fontos a nő lelki ellenállásának megtörésére. Az ebből a szakaszból az új ciklusba való átmenet során a férfi „megbocsát önmagának” és a nőre is rákényszeríti saját egyoldalú döntését erről. Ugyanazt valósítja meg erővel, amit a „nyissunk új lapot” taktikája érzelmi manipulációval.

2. A válsághelyzetekben alkalmazott hétköznapi hímsovinizmus

4. ábra : A válsághelyzetekben alkalmazott hétköznapi hímsovinizmus

A férfiak akkor folyamodnak az ide tartozó manőverekhez, amikor az addig stabil hatalmi egyenlőtlenség a párkapcsolatban válságba kerül és a nagyobb egyenlőség irányába billen. A válság oka ugyanúgy lehet a nő önállóságának növekedése, mint az, hogy a férfi munkahelyi státusában vagy fizikai állapotában beállt negatív változás miatt veszített a hatalmából. A változó helyzettel általában együtt jár a nő igénye arra, hogy nagyobb egyenlőségre tegyen szert a kapcsolatban.

A válsághelyzetekben alkalmazott manőverek célja a status quo megváltozásának megakadályozása, a másik feletti uralom megtartása vagy visszaszerzése, annak elkerülése, hogy a férfinak változnia kelljen, illetve a férfi félelmeinek enyhítése. (A nőkkel való egyenlő kapcsolat általában impotenciától, kisebbségségtől, alárendeltségtől vagy elhagyatástól való félelmet vált ki a férfiakból.)

A hatalmát (és ezzel biztonságérzetét) veszítő férfi nem feltétlenül csak az itt felsorolandó manőverekhez folyamodik, hanem élhet a hétköznapi hímsovinizmus más kategóriáiba tartozó eszközökkel is, növelve azok mennyiségét és intenzitását. A férfiak általában az alábbi sorrendben haladnak végig az itt leírt manővereken, attól függően használva többet vagy kevesebbet belőlük, hogy a nő mennyi ellenállást képes kifejteni a változás elkerülése érdekében nyomást gyakorló férffal szemben.

2.1. HIPERKONTROLL ÉS HIPERKRITIKA

A nő megerősödésének első jeleire a férfi még jobban ellenőrzi a nő mozgásterét, bírálja tevékenységét és időfelhasználását. Leggyakrabban azok a férfiak használják az erre szolgáló manővereket, akik úgy érzik, hogy veszítettek a hatalmukból még mielőtt a nő több hatalomhoz jutott volna. Ezek a módszerek általában együtt járnak azzal a stratégiával, amely a nőt minden tekintetben illetéktelennek nyilvánítja.

A férfit a félelem mozgatja, és azt próbálja megelőzni, hogy a nő több – valóságos vagy viszonylagos – hatalomhoz jusson saját élete felett és a párkapcsolatban, és ezzel kiszorítsa őt uralkodó pozíciójából. Például amikor a nő autóvezetői tanfolyamra kezd járni, ami azzal fenyeget, hogy nagyobb fizikai önállóságra tesz szert, vagy jobbak lesznek az elhelyezkedési esélyei, a férfi kifejezi kételkedését, hogy egyáltalán képes-e megtanulni vezetni.

2.2. ÁLSEGÍTSÉG

Ezek a manőverek általában akkor kerülnek elő, amikor a nő nagyobb mértékben akar házon kívüli tevékenységet végezni. A férfi szavakban támogatásáról biztosítja a nőt, ám ezek soha nem testesülnek meg valóban együttműködő cselekedetekben. A férfi így elkerüli a frontális összeütközést, a nő pedig mégsem jut több időhöz, hiszen a férfi továbbra sem osztja meg vele a házimunkát. Például a pár megegyezhet, hogy azokon a napokon, amikor a nő autóvezetést tanul, a férfi bevásárol, de valami lényegeset mindig elfelejt megvenni.

Szerintem GENETIKAILAG
allergiás vagyok a takarítás-
ra, és KULTURÁLISAN sok
emberrel kell szexelnem.
© Jacky Fleming

2.3. PASSZÍV ELLENÁLLÁS ÉS TÁVOLSÁGTARTÁS

A férfi a nő növekvő önállósodását szorítja vissza ezekkel a manőverekkel. Célja a nő legyengítése, hogy annak így kevesebb ereje jusson a saját élete feletti hatalom növelésére. Kitűnő példája a következő mondat: „Gondolom, tudatában vagy, hogy mit teszel” (értsd: a házimunkával, amikor a nő pénzkereső munkát akar vállalni).

Ide tartozik a támogatás és az együttműködés hiánya; az elhidegülés; a „lesből való támadás” (a férfi nem kezdeményez, várakozó álláspontot foglal el, majd bírál: „Én jobban csináltam volna...”); az eltávolodás; az elhagyással való fenyegetőzés vagy a gyakorlatban megvalósított elhagyás (a férfi a munkájába vagy egy „megértőbb” nővel létesített kapcsolatba menekül).

2.4. „JÖJJÖN, AMINEK JÖNNIE KELL”

A férfi nem lép egy tapodtat sem, abban bízva, hogy a nő majd belefárad a változás kezdeményezésébe.

2.5. „HA MÁSKÉPP MONDTAD VOLNA...”

A férfi azzal szereli le a nő követeléseit, hogy nem voltak „korrektül” kifejezve (mármint a férfi, illetve a nővel szembeni társadalmi elvárások szerint).

♂ *Te csak kiabálni tudsz!*
 ♂ *Ha azt mondtad volna, »szeretném«, ahelyett, hogy »akarom«, abból is értettem volna, és akkor legalább érzem, hogy engem is emberszámba velszel.*

2.6. A BÍRÁLAT ÉS AZ ESZMECSERE ELKERÜLÉSE

A férfi megpróbálja elkerülni azt, hogy el kelljen ismernie uralkodó helyzetét, igyekszik elnémítani a nő bírálatát, és el akarja háritani a számára nem kívánatos változást. Ezt azzal kényszeríti a kapcsolatra, hogy tagadja a nő felvetéseinek jogosságát, és kizárja a tárgyalásos megoldás lehetőségét is.

E manővereket általában a nő „megváltozását” kifogásoló vádló és büntudatkeltő kijelentések kísérik.

Ide tartozik az is, amikor a férfi a nő felvetéseit, bírálatát, kifogásait az őt ért „rossz hatásnak” (barátnők, anyós, após, feministák, pszichológus) tulajdonítja. Ezzel egyben azt is kinyilatkoztatja, hogy a nőnek nincsenek saját gondolatai: ha nem a férfi gondolatait valósítja meg, akkor biztos valaki másét...

♂ *Nekem bezzeg jó minden úgy, ahogy van.*
 ♂ *Miért kéne nekem is változni, csak azért mert te változol?*
 ♂ *Ez a te problémád!*
 ♂ *Mit panaszkodsz, talán nem ilyennek ismertél meg?*
 ♂ *Ha te nem változtál volna meg, minden rendben lenne!*

2.7. ÍGÉRGETÉS ÉS JÓPONTGYŰJTÉS

A nő kitartó igényével szemben, hogy változás álljon be a kapcsolatban, a férfi ígéreteket tesz, hogy megváltozik. Valójában csak ideiglenes engedményeket tesz, és azoktól is azt várja, hogy „varázspálca-ként” működjenek. A férfiszerep valódi megkérdőjelezéséről vagy valódi változásról szó sincs, csak taktikai visszavonulásról. A változások ideiglenes volta akkor válik legnyilvánvalóbbá, amikor még az addigi eredmények is eltűnnek, és a férfi visszatér a kezdeti felálláshoz, mihelyt a nő felhagy igényei hangoztatásával, haragja kifejezésével, és elfogadja a férfi kérelmét arra, hogy „még egy lehetőséget kapjon”.

Ide tartozik az ajándékok vásárlása, a „jó férj/apa leszek” jellegű ígérgetés, a csábító vagy figyelmes viselkedés és a hibák „beismerése”. A manőverek intenzitása nagymértékben megnő, mihelyt a nő a kapcsolat feladásával fenyeget.

2.8. MÁRTÍROMSÁG

A férfi úgy állítja be önmagát, mint aki ártatlan áldozata a nő változásainak és „megőrülésének”, és az erre vonatkozó vádaskodással próbálja megtörni a nő akaratát. Ha a férfi mégis elszánja magát valamiféle átalakulásra, minden lépését hatalmas áldozatként éli meg. Tapsot

vár még a legkisebb változásért is és ennek hiányában haragos lesz. Mindez arra megy ki, hogy ne lehessen tőle sokat elvárni. A férfi a saját erőfeszítése alapján értékeli a változásra irányuló tetteit, nem pedig annak alapján, hogy valóban eredményesen csökkentették-e a nő által kifogásolt hatalmi gyakorlatait.

Az ilyenkor leggyakrabban elhangzó manipulatív mondat: „Neked semmi se elég jó!”

2.9. IDŐNYERÉS

E manőverre akkor szokott sor kerülni, amikor a férfi rájön, hogy a nő nem hagyja magát manipulálni és valódi változásokat vár el tőle. A férfi formálisan elfogadja e követelmény jogosságát, de addig halogatja a változás elkezdését, amíg valami nem kényszeríti erre (általában az, hogy a nőnek elege lesz és a válásra vonatkozó ultimátumot nyújt be). Nyilvánvaló uralmi taktikáról van szó, amennyiben arra kényszeríti a nőt, hogy továbbra is viselje el az igazságtalan kapcsolatot, rendelje magát alá a férfi időbeosztásának és kívánságainak. Mindközben a férfi továbbra is kezében tartja a döntést arról, hogy mikor hajlandó nyélbe ütni a változást (vagy elismerni, hogy esze ágában sincs, illetve képtelen rá).

A férfi többféle módon tolja ki a változásról szóló döntést vagy az arról szóló párbeszédet is. Gyakorta megtagadja azt is, hogy külső, terápiás segítséghez folyamodjanak, illetve, ha azt elvben elfogadja is, halogatja annak elkezdését.

- ♂ *Időre van szükségem.*
- ♂ *Majd beszélünk róla.*
- ♂ *Majd meglátjuk.*
- ♂ *Majd meggondolom.*

Az időnyerő manőver hatékonysága abban rejlik, hogy kifárasztja a nőt – hacsak az nincs nagyon tisztában saját céljaival és szilárdan tudja képviselni azokat.

2.10. SAJNÁLTATÁS

A férfi sajnálat keltésével próbálja elérni, hogy a nő hagyjon fel célkitűzéseivel, engedjen neki, és helyreálljon az eredeti állapot. A manőver színtere lehet a nő környezete is. A férfi itt keres szövetségeseket, akik tanúsítják, hogy ő mennyire „jó” (és milyen „gonosz” a nő). A manőver megvalósulhat önkárosító magatartásokban is: a férfi elhanyagolja magát, betegséget vagy balesetet provokál, növeli az alkohol vagy más függőséget teremtő szerek fogyasztását, illetve öngyilkossággal fenyegetőzik. Mindez a nő gondoskodó beállítottságára apellál és azt a benyomást igyekszik kelteni benne, hogy nagyon rosszul fog végződni a dolog, ha nem marad meg a helyén. Ez a manőver gyakran a kapcsolat felbomlása után is folytatódik.

3. A burkolt hétköznapi hímsovinizmus

5. ábra: A burkolt hétköznapi hímsovinizmus

A hétköznapi hímsovinizmus e formája a legkártékonyabb a partnerek közötti egyenlőségre és a nő önállóságára nézve. Alattomos és alig észrevehető jellege miatt rejtett marad (néha még a férfi számára is) a mögötte meghúzódó szándék: a nő feletti uralom és rendelkezés kikényszerítése. A kényszerítő jellegű hétköznapi hímsovinizmustól eltérően a férfi ezt nem erővel éri el. Ehelyett éppen partnere iránta érzett szeretetét, belé vetett bizalmát használja ki arra, hogy olyan magatartásformákra vegye őt rá, amelyek révén csökkennek a lehetőségei a hatékony gondolkozásra és cselekvésre, és végül saját igényei és akarata ellenében, a férfi által megszabott irányban tesz lépéseket. Mindez a kiszolgáltatottság és a tehetetlenség érzetét kelti a nőben, amely zavarodottsággal, szorongással, büntudattal és a saját ítélőképességébe vetett kétséggel (hiszen nincs nyilvánvaló kényszer) vegyül. Ez persze hozzájárul ahhoz, hogy megrendüljön az önbecsülése és az önbizalma – és következésképpen az önállósága –, és így a saját önmagáról alkotott képe is az alárendelt szerep elfoglalására fogja őt készíteni.

Éppen burkolt jellege miatt a nő nem szokta érzékelni ezt a fajta hétköznapi hímsovinizmust, amitől azonban nem kevésbé érzi meg annak kényszerítő hatását. Az ennek nyomán benne kialakuló rossz közérzet miatt a nő gyakran késleltetett (és a férfi szerint „eltúlzott”) módon reagál rosszkedvvel, hidegséggel és „ok nélküli” dühkitörésekkel.

A burkolt hétköznapi hímsovinizmus nagyrészt „normális” férfi viselkedésnek számít. Éppen ezért nemcsak nagyon hatékonyan növeli a férfi hatalmi esélyeit arra, hogy az ő igaza és kívánságai valósuljanak meg a kapcsolatban, hanem különösen romboló hatással van azokra a nőkre, akik függenek a férfiak jóváhagyásától.

Az ide tartozó manőverek az alábbiakban felsorolt csoportokra oszthatók. A manőverek ilyenén elkülönítése főként a leírás áttekinthetőségét szolgálja, míg a valóságban mindezek bonyolult és fondorlatos keverékét valósítja meg a férfi.

3.1. AZ INTIMITÁS HIÁNYÁNAK MEGTEREMTÉSE

Gyakran hallani, hogy a férfiaknak nehezükre esik az intimitás megteremtése. Ez igaz is, ám ugyanannyira igaz az, hogy az intimitás elkerülése a férfiak által nap mint nap használt uralmi eszköz. „Az intimitás hiányának megteremtése” címszó alatt a távolságtartás manővereit gyűjtöttük össze. A férfi inkább megakadályozza a kapcsolat elmélyülését, semmint vállalná annak veszélyét, hogy elveszítse hatalmát és ki legyen szolgáltatva a nőnek, aki általában otthonosabban mozog a bensőséges kapcsolatokban (Weingarten, 1991).

A távolságtartás révén a férfi kontrollálja a párbeszéd szabályait. Abból a hiedelemből indul ki, hogy neki, a „teremtés koronájának” korlátlan joga van eltávolodni minden előzetes megbeszélés nélkül, és csak önmagának tartozik elszámolással cselekedetei felől (anélkül, hogy megengedné ugyanezt a jogot a nőnek). Így éri el a férfi, hogy a nő alkalmazkodjék a kívánságaihoz az intimitás fokát, az elvégzendő házimunka mennyiségét, a rendelkezésre állás mértékét és a megosztandó témák mibenlétét illetően. Megvalósul a férfinak az a kívánsága, hogy elsősorban önmagával kelljen csak foglalkoznia, és meghíúsul a nőnek az az igénye, hogy kölcsönös legyen a kapcsolat. A manőverek fő üzenete az, hogy a férfi számára ő maga a fontos, a viszony és a kötelék másodlagosak.

E csoporton belül az alábbi hatékony manővereket különböztethetjük meg:

3.1.1. Csönd

Ősidők óta ismert férfigatartás, hogy a férfiak nem szeretnek beszélni, legalábbis nem a belső, érzelmi világukról. Történelmi mércével mérve csak nemrégén vált ez problematikussá, annak nyomán, hogy megkérdőjeleződött a férfit tekintély és megnőtt a nők által mindig is hirdetett párbeszéd és közelség ázsiója.

Függetlenül attól, hogy milyen belső készítés tesz egy férfit szótlanná (a férfiak gyakran azért hallgatnak, mert nem akarják kimutatni, hogy tehetetlennek érzik magukat vagy mert nem tudják, mit válaszoljanak a nő valamilyen velük szemben támasztott követelményére), a csönd a saját érdekeket érvényesítő uralmi manőver: aki hallgat, rákényszeríti a csöndet partnerére is. Csöndben maradni több, mint nem tudni beszélni: a férfi nem érzi kötelezve magát arra, hogy beszéljen, vagy magyarázatokkal szolgáljon, vagy információkkal lássa el partnerét (miközben tőle megköveteli, hogy nyitott könyv legyen előtte). Mindezt csak az engedheti meg magának, akinek hatalma van. Ily módon a csönd a párbeszéd hiányát erőlteti a kapcsolatra, és arra kényszeríti a nőt, hogy ő töltse ki az így keletkezett kommunikációs űrt. A nőnek ki kell találnia, mit érez és gondol a férfi, és körülötte kell, hogy forogjon a figyelme, ne hogy elszalassza a ritka pillanatokat, amikor a férfi elérhető. A nő ebbéli igyekezetét a férfi gyakran üldözésként éli meg, és tagadja, hogy ennek oka az ő magatartásában rejlene. (Travis, 1992)

A manőver különböző megjelenési formái: a férfi zárkózott, nem felel, tőszavakban felel, nem kérdez, nem hallgatja meg a másikat, a beszéd kedvéért beszél. (Durrant és White, 1990; Wieck, 1995). Ez a manőver néha misztikus aurát von a férfi köré, amit nagyon sok nő igen vonzónak talál.

Sok férfi a „nem tudom kifejezni magam” közléssel igazolja a párbeszéd hiányát. Ez valójában jó példa arra, amikor a csönd burkolt manőver és aktív eltávolodás: elrejtí az őhajt, hogy ne kelljen kimondania, amit gondol (például: „minek változnék, amikor én jól vagyok így”), vagy hogy továbbra is ellenőrzése alatt tarthassa a helyzetet, vagy hogy ne kelljen beismernie, nincsenek érvei a nő által igényelt változásokkal szemben, és maga is belátja a nő szempontjainak jogoságát, vagy hogy fogalma sincs, hogyan nyerhetné meg a játszmát.

Fontos megkülönböztetni a férfiuralom eszközeként szolgáló csöndet a szerelmi együttléteket jellemző meditatív hallgatástól, valamint a haragos, félelmen alapuló vagy kényszerű csöndtől, amelynek oka legtöbbször abban rejlik, hogy az illető nem rendelkezik a szó jogával, hallgatni kényszerül vagy a némaságot választja, hogy elkerülje a megtorlást. Ez utóbbi fajta csönd az alárendelt csoportok – többek között a nők – sajátja.

3.1.2 Elzárkózás és manipulatív rosszkedv

Az előző manőver továbbvitele. Akkor szokott ehhez folyamodni a férfi, amikor a nő közeledést, választ vagy elkötelezettséget vár el tőle, és nem adja fel ebbéli igényét a férfi hallgatásának hatására sem. A férfi ilyenkor távolságot teremt, amivel rákényszeríti a nőre a közelség hiányát.

Az elzárkózás lehet tényleges – a ház valamelyik zugában vagy valamilyen tevékenységben –, és lehet szellemi, amikor is a férfi a gondolataiba zárkózik. Ha ez a manőver nem bizonyul elégségesnek, a férfi indulatkitörésekkel korlátozza a nő azon igényét, hogy információhoz jusson, vagy közelséget teremtsen. Az ilyenkor elhangzó védekező mondatok lehetővé teszik, hogy megint ne az legyen a téma, hogy jogosak-e a nő igényei, hanem a férfi érzése, hogy behatoltak a területére, és vád érte őt: „Hagyjál békében!”, „Láthatod, hogy dolgom van!”, „Ne gyere már megint problémákkal!”, „Ne nyomulj!”, „Neked soha semmi nem elég!”, „Ne parancsolgass nekem!”, „Úgy csinálom, ahogy én akarom!”, „Egész nap gürizek, és nyugalmat akarok!”, majd mindezek betetőzéseként a kategorikus „Elegem van belőled!”

A csönd-elzárkózás-haragos mondatok-még több elzárkózás szekvenciája komplex és igen gyakori megnyilvánulása a hétköznapi hímsovinizmusnak.

3.1.3. Az elismerés és a rendelkezésre állás szíűken mérése

A férfi fukarul méri (hisz, Madách-csal szűlva, nagy űr) a nű szeműlyének, szűksűgleteinek, ertűkeinek, jogainak járű elismerést, és azt se becsűli meg, hogy a nű mennyivel járű hozzá a férfi, illetve az egűsz család lelki és testi jólétéhez. Ezt a bánásműdot kiegűszíti az, hogy nem támogatja egyenlű mertűkben a nűt és nem gondoskodik rűla (mikűzben a nűre rűja a gondoskodű szerepet). Sok nű felismeri a hűtkűznapi hímsovinizmus e formáját („semmibevevűsnek” szokták nevezni), mivel a párkapcsolat nem az egyetlen kűzeg, ahol elszenvedik ezt.

Gyakorta szeretethiányt eredményez (ami az erre aműgy is hajlamos nűk esetében nűveli a függűsűket). Műsik hatása az, hogy tűlertűkelűdik az, amit a férfi tesz (minél ritkább valami, annál nagyobb az ertűke...). (Benard és Schiaffer, 1990). A manűvert kűsérű tipikus mondat: „Aműgy is tudod, hogy szeretlek (vagy ertűkelem, amit csinálsz), miert kűne mondanom is?”

Ide tartozik a „lesbűl valű tآمadás” is: a férfi nem kezd magától hozzá egy kűzűs feladat megoldásához, várakozik, majd bírál: „En jobban csináltam volna...”

3.1.4. *Az intim tér megszállása kívülről bevonásával*

A férfi folyamatosan barátokkal, tévével, megbeszélésekkel vagy egyéb aktivitásokkal tölti ki a kapcsolat színterét. E manőver révén a minimumra csökken, vagy megszűnik létezni az intim tér. Néha még az a vád is kíséri, hogy a nő „nem eléggé társasági lény”.

3.2. ÁLINTIMITÁS

Az előző csoporttól eltérően, ebben a manőversorozatban a férfi nem távolságtartó, sőt nyitott a párbeszédre, ám saját előnyére és álláspontjának keresztülvitelére használja azt. Az őszinteség és a párbeszéd szabályairól való közös megegyezés hiánya továbbra is hatalomfosztottá teszi a nőt.

Néha félreértésekre kerül sor a párbeszédben, mert bár a férfi valóban a kölcsönös tiszteleten alapuló kapcsolatot igyekszik teremteni, kommunikációs stílusa, amely konfrontálóbbról, mint a nőké, azt érezteti a nővel, hogy rá akarja kényszeríteni az akaratát. Ha azonban a férfi továbbra is él azzal a szocializáció adta lehetőségével, hogy ő szabja meg, mi számít korrektnek, ez valóban a hétköznapi hímsovinizmus egyik megnyilvánulásává válik, amennyiben a férfi stílusa határozza meg a párbeszédet.

Az álintimitás csoportján belül a következő manőverek különböztethetők meg:

3.2.1. Védekező-támadó kommunikáció

A védekezés és támadás váltakozásán alapuló, a nyitottságot és a közös megbeszélést mellőző kapcsolattartási mód, amelynek révén az egyik fél a másikra kívánja kényszeríteni a saját igazát. „Megértem, ha már nem bírsz elmenni a gyerekért az oviba, de én is egész nap rohangáltam, lehetne benned kicsivel több tartás.”

3.2.2. Félrevezetés és hazugság

A férfi bizonyos információk eltitkolása, elferdítése vagy mellőzése révén megmásítja a valóságot, hogy így továbbra is élvezhessen bizonyos előnyöket (alapvetően a döntés hatalmát és saját szabadságának a másik rovására történő használatát), amelyeket elveszítene, ha őszinte lenne. Mivel megfosztja a nőt az információhoz egyenlő módon való hozzáférés lehetőségétől, ő maga több elemmel tud játszani, amivel növeli saját hatalmát és mozgásterét.

A félrevezetés leggyakrabban előforduló formái az ígéretek be nem tartása és a szépítgetés. A hazugságok közül kiemelendők azok, amelyek a pénz használatára vagy a különböző tevékenységekre fordított időre vonatkoznak, vagy amikor a férfi nem ismer el olyan hibákat, amelyekről tudván tudja, hogy elkövette őket, vagy olyasmit ajánl fel (elsősorban megértést és együttműködést), amit esze ágában sincs teljesíteni, vagy – ami gyakran előfordul – konokul tagad nyilvánvaló dolgokat (általában hibákat, figyelmetlenségeket vagy tévedéseket).

3.2.3. Álegyezkedés

Valójában hamis kommunikáció: a férfi hajlandónak mutatkozik a párbeszédre, úgymond azért, hogy a pár egyezkedés útján találjon megoldást egy helyzetre, ám valójában nem hajlandó feladni az álláspontját, legfeljebb „engedményeket tesz”. A rugalmasság látszatát kelti, mivel leül beszélgetni, de valójában nem egyezkedés tárgya a megoldás.*

„Na jó, lemegyek én sörért, ha annyira fáradt vagy, de akkor legalább csinálj hozzá egy kis sült krumplit.”

A manővert gyakran kíséri a párbeszéd megszakítása, ami ráadásul a nő hibájául van felróva, mivel – úgymond – nem beszélt „rendesen” (lásd „Ha másképp mondtad volna...”).

* Ezért is esetről esetre értékelendő a mediáció, illetve a párterápia alkalmazása azokban az esetekben, ahol párkapcsolati erőszak fordul elő, legyen az akár annak itt leírt, „szelíd” formájában. Bővebben erről a 2. melléklet: *Ajánlások segítőknek* című fejezetben, 83. oldal

3.2.4. Szertartásos jelenlét

A férfi jelen van a bevásárlásnál, de miközben a nő tölti a bevásárlókoszt, a férfi nézelődik. A gyerekek orvosi rendelésén ugyan ott van az apa, de fogalma sincs, hogy a gyerekek milyen oltásai és betegségei voltak. Részt vesz a születésnap szüron, de nem veszi ki részét az azal járó munkából. A szertartásos jelenlét másik formája az, amikor a férfi jelenléte formális és szórványos.

3.3. A NŐ TEKINTÉLYÉNEK ALÁÁSÁSA

A férfi megnyilvánulásai azt közvetítik, hogy alsóbbrendűnek tartja a nő személyét, kívánságait, gondolatait és értékeit. Mindez egybecseng a hagyományos kultúrának a nőt lealacsonyító értékítéleteivel. E megnyilvánulások módfelett rontják a nő önbecsülését, különösen olyan nőknél, akiknek nagy szükségük van a külső jóváhagyásra.

A nő tekintélyének aláásására szolgáló manővereknek több alcsoportja is van:

3.3.1. Becsmérlés/lekicsinylés

A férfi közvetlenül vagy közvetve (utalások, burkolt vádak formájában) becsmérlő kifejezésekkel és címkékkel illeti a nőt. Például nevetségességnek, jelentéktelennek vagy komolytalannak minősíti a nő véleményét, negatívként tünteti fel tulajdonságait vagy a számára fontos változásokat, vagy lehurrog a hagyományos női szereptől való bármilyen eltérést.

A becsmérlés gyakran a nő intelligenciáját vagy felfogóképességét kérdőjelezi meg.

3.3.2. A pozitívumok elhallgatása

A férfi ignorálja a nő pozitív tulajdonságait, a kapcsolathoz és a hétköznapi élethez való pozitív hozzájárulásait, gondolatait és tetteit. Ez a manőver különösen kirívó a házimunka és a személyekről való gondoskodás terén.

♂ Fogalmad sincs!
♂ Még gondolkodni se tudsz.
♂ Tyúkeszű.
♂ Állandóan túlzol.
♂ Tiszta örült vagy!

♀ Gergő elnyert egy két éves milánói ösztöndíjat. Hogy a távollét ne ártson meg a kapcsolatunknak,

3.3.3. *Elszigetelés kívülállókkal való összejárás révén*

A férfi tendenciózus történetekkel és pusmogással igyekszik szövetséget teremteni a nőhöz érzelmileg közelálló személyekkel (családtagokkal, barátokkal) azzal a céllal, hogy lejárassa és elszigetelje őt, és így módon még inkább kiszolgáltatottá tegye.

3.3.4. *Nőgyűlölő mikroterrorizmus*

A férfi meglepetésszerűen, általában nyilvánosan, bombaként robbanó lebecsülő megjegyzéseket tesz a nőre. A kommentárok uralkodó eleme a nevetségessé tétel, a gyanúsítás, az agresszió és a büntudatkeltés. Éppen váratlan jellegük miatt védtelenül érik a nőt, aki hatásukra össze-zavarodik és cselekvésképtelenné válik. Leggyakrabban barátok, rokonok vagy munkatársak társaságában hangzanak el, olyan közegben, ahol a férfi nem viselné el, hogy háttérbe szoruljon.

Néhány példa: el nem végzett „női feladatokra” emlékeztető megjegyzések, lebecsülő meglepetésszerű beszólások nők közsférában szerzett sikereiről, valamint beszólások, amelyek a nőt tárgyként kezelik, különösen amikor a nő személyként mutatkozik meg. (Coria, 1992)

kerestem egy milánói főiskolát, összedolgoztam a tandíjat, kint pedig takarítottam a tanulás mellett. Az érettségi óta nem beszéltem olaszul, de Judit barátnőm segített a jelentkezési lap kitöltésével, az önéletrajzom és a diplomám fordításával. Amikor legközelebb találkoztunk Judittal, Gergő szapulni kezdett: nem értek semmihez, a barátaimon elősködöm, Juditot kellett volna felvenni a főiskolára, hisz ő töltötte ki a papírokat és ő írta az önéletrajzomat.

♀ *Barátnőmnél voltam gyerekszüroen. A barátnőm, ahogy ez ilyenkor szokásos, a saját három gyereken kívül, az összes vendég ellátásával, az ételek tálalásával volt elfoglalva. A nagymama, mivel már nagyothall, nem nagyon tudott részt venni a beszélgetésben, és kötéssel foglalta el magát. Barátnőm férje a nagymama előtt elhaladva mindenki füle hallatára megjegyezte: „Ilyen szorgos feleséget szeretnék”.*

3.3.5. Öndicséret és önkényes kisajátítás

A férfi saját tulajdonságainak vagy tetteinek felértékelése, illetve a nőtől megtagadott területek, tárgyak vagy idő önkényes kisajátítása révén ássa alá a nő tekintélyét.

Így például nem hajlandó elfogadni, hogy lenne mit tanulnia a nőtől (elsősorban a házimunka terén: „Tudom magamtól is”, „Nem értesz a tanításhoz”, „Én másképp csinálom”), kizárja a nőt valamilyen tevékenységből („Hagyd csak, én úgyis jobban csinálom”), illetve önkényesen kisajátít közös tárgyakat (például a család két autójából a nagyobbikat, mert „Te úgysem vigyázol rá és túl komplikált neked”, vagy a nappali kényelmesebbik foteljét).

3.4. PATERNALIZMUS

A férfi gyerekként kezeli a nőt, *érte* tesz dolgokat és nem *vele* közösen. A hétköznapi hímsovinizmus e formájában leplezetlenül jelenik meg a nő birtoklásának és a felette való hatalmaskodásnak a szándéka, mihelyt a nő szembeszegül azzal, hogy gyermekként kezeljék, és a férfi nem viseli el, hogy nem tudja többé ellenőrzése alatt tartani.

3.5. ÉRZELMI MANIPULÁCIÓ

A férfi a nő bizalmát és szeretetét kihasználó üzenetekkel kelt benne negatív érzéseket és kétségeket önmaga felől, és ily módon még inkább függővé teszi őt.

Sok lehetséges módozata közül az alábbiakat emelnénk ki:

3.5.1. Kétélű üzenetek (szeretet/agresszívítás)

Hatásukra a nő úgy érzi, csapdába került: ha arra reagál, amit hall, akkor nem kerül el a manipulációt, ha nem válaszol (mert érzékeli a manipulációt), az a vád éri, hogy nem fogadja el a férfi szeretetét vagy rossz szándékot, illetve támadást feltételez ott, ahol (a férfi szerint) szó sincs ilyesmiről.

Példák a kétélű üzenetekre: *manipulatív csábítás* (érdekből való szeretetteljes közeledés; szex, amikor a nő nem kívánja) a „nyissunk új lapot” taktikája („Olyan boldoggá tennél velem, ha nem emlegetnéd többet azt a múltkori összezörrenést, ki voltam borulva, azért emeltem fel a hangom”), *kikényszerített választás* („Ha nem teszed meg ezt értem, nem is szeretsz”) vagy a *sértődődsdi* („Hogy gondolhatsz rólam ilyet?”).

3.5.2. Duzzogás

Nem verbális büntudatkeltő vád. Olyankor folyamodik ehhez a férfi, amikor a nő olyan neki nem tetsző dolgot tesz, ami ellen nem tud racionális érveket felhozni.

♂ Nehogy azt hidd, hogy
zavar, hogy nélkülem
akarsz szórakozni menni!

3.5.3. *A kötődéssel való visszaélés*

A férfi saját céljaira használja ki a kapcsolat révén belévetett bizalmat. Például a fogorvos nő a könyvelő férjére bízta a pénzügyei intézését, és csak évek múlva derül ki, hogy a férfi a nő pénzét a saját céljaira használta fel.

Gyakran egybeesik a hétköznapi hímsovinizmus más kategóriákban felsorolt megnyilvánulásaival, például a pénzügyi ellenőrzéssel vagy a félrevezetéssel, illetve kiegészítheti azokat.

3.5.4. *A nő követeléseinek vagy bírálatának szeszélyként való feltüntetése ... vagy túlzásként vagy butaságként ...*

3.5.5. *A nyilvánvaló tagadása*

A férfi nyilvánvaló dolgok tagadása révén ébreszt kétségeket a másik félben saját ítélőképessége felől. Ez a taktika a pszichológiai irodalomban „megőrijtés” néven is ismert. Ennek szinte már karikatúraszerű példája, amikor a feleség in flagranti találja a férjet, aki tagadja a nyilvánvaló helyzetet.

3.5.6. „Nálunk az asszony viseli a nadrágot”

A férfi olyan körülmények kihangsúlyozása révén hárítja saját felelősségét, amelyek nem érintik a nő által kifogásolt valóságos hatalmi vagy munkaelosztási viszonyokat.

♂ *Majd te megmondod, anyukám, hogy mi legyen vacsorára, én csak engedelmesen megeszem!*

3.6. A FELELŐSSÉG HÁRÍTÁSA

A férfi a nőre hárítja a felelősséget a mindennapi élet különböző területein. Az a hiedelem húzódik meg e viselkedés mögött, hogy a férfi nem tartozik senkinek elszámolással a tetteiért, ellenben megkövetelheti ezt másoktól, illetve hogy senki sem kötelezheti őt olyasmi elvégzésére, ami szerinté távol áll az ő pozíciójától.

3.6.1. A büntudatkeltő felelősségvárítás

A férfi a legkülönbözőbb módokon érezteti a nővel, hogy mennyire „hozzá nem értően”, „helytelenül” látja el hitvesi vagy anyai feladatait, illetve hogy mennyire „buta” vagy „rossz”. A férfi abból indul ki, hogy ő szabja meg, mit „kell tennie” a nőnek, aki eleve (Éva óta) minden rossz oka.

A manőver arra is szolgál, hogy a férfi a mások hibáit értékelő ügyész és bíró helyét foglalja el a kapcsolatban, és így soha ne kelljen se hibásnak, se felelősnek éreznie magát bármiért.

Néhány példa a büntudatkeltő felelősségvárítás számtalan formájára: a férfi a nőt okolja a családban előforduló bármilyen problémáért (és következőképpen kinyilvánítja saját ártatlanságát); váddal illeti a nőt, ha az kedvére valónak találta mások társaságát vagy olyan helyzeteket, ahol a férfi nem volt jelen; a nőt vádolja azért is, ami vele tör-

♂ *Ne panaszkodj, hogy nem figyelek oda rád, mikor most is csak a magadét hajtogatod. Nem hiszem, hogy ilyen lenne egy megértő feleség.*

ténik, sőt azért is, ha a nő visszahúzódó vagy irritált lesz, amikor a férfi rákényszeríti az akaratát.

3.6.2. Önfelmentés és öngazolás

Az ide tartozó manőverek célja egyrészt, hogy segítsen a férfinak kitérni a feladatok elől, másrészt hogy le tudja szerelni a nő jogos panaszait.

3.6.2.1. MELLÉBESZÉLÉS

Ez talán a leguniverzálisabb reakció, amikor egy férfit felelősségre vonnak egy mulasztásért.

♂ Szólhattál volna.
♂ Te tehetsz róla.
♂ Igen, de...

3.6.2.2. „ÉN IGYEKEZTEM, DE...”

A férfi szerinte megváltoztathatatlan körülményekre hivatkozik.

Az öntudatlanság: „Nem vettem észre” (értsd: „Nem voltam rád tekintettel”). A férfiak nehézségei: „Nem tudom, hogyan fejezzem ki magam”, „Szeretnék megváltozni, de olyan nehéz”, „Mi férfiak már csak ilyenek vagyunk”. Munkahelyi kötelezettségek: „Nincs időm a gyerekekkel foglalkozni”. Az ügyetlenség, az akarat megbénulása vagy más személyes fogyatékoság: „Nem értek hozzá”, „Nem bírtam uralkodni magamon”, „Képtelen vagyok rá”.

3.6.2.3. SZELEKTÍV TAPASZTALATLANSÁG ÉS FELEDÉKENYSÉG

A férfi tapasztalatlannak nyilvánítja önmagát bizonyos a ház körüli feladatokra: „Olyan nehéz tisztántartani a konyhát” (értsd: „Nem szeretem csinálni”). „Én is főznék, szívem, de te olyan jól csinálod.” Ily módon a férfi elhárít bizonyos felelősségeket (és így a nőre kényszeríti azokat). Csak a manőver célját átlátva válik érthetővé, miért kezel sok férfi könnyedén egy oly bonyolult készüléket, mint a számítógép, és mégsem „képes” működésbe hozni egy mosógépet.

A szelektív feledékenység oka nem az, hogy emlékezetkihagyásban szenvedne a férfi (aki egyébként általában minden őt érdeklő dolgot megjegyez), hanem az, hogy bizonyos tevékenységeket (a gyerekek orvosi rendelését, a bevásárlást stb.) nem érez sajátjának, és kényszerből vállal el.

♂ *En olyan feledékeny vagyok, hiába a lista, mert azt is otthon hagyom. Inkább vásárolok be te.*

3.6.2.4. A SAJÁT MULASZTÁSOK ELJELENTÉKTELENÍTÉSE

A férfi banálisnak és könnyen megbocsáthatóknak tünteti fel saját mulasztásait, miközben nem hajlandó elnézni a nő hibáit, és gyakran alkalmatlannak vagy túlzottnak minősíti a dolgokról, a kapcsolatokról és a személyekről való gondoskodását.

3.6.2.5. ELŐNYÖS ÖSSZEHASONLÍTÁS

„Vannak nálam rosszabb férfiak is”. (Érdekes módon a férfi soha nem hasonlítja magát nála jobb férfiakhöz...)

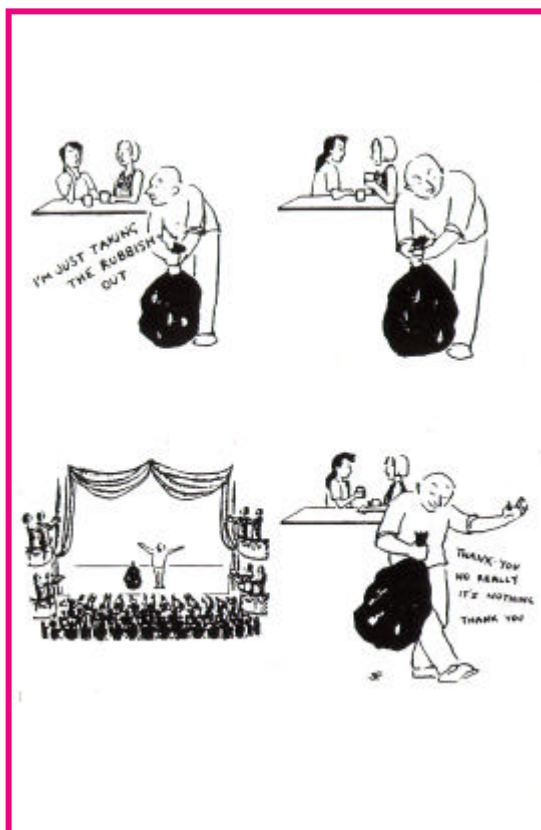
3.6.2.6. SAJÁT TETTEK ARÁNYTALAN FELNAGYÍTÁSA

♂ Örülhetsz neki, hogy ilyen férjed van, este mindig én viszem le a kutyát sétálni!

3.6.2.7. A SAJÁT MULASZTÁSOK MÁSOKRA HÁRÍTÁSA

♂ A te hibád, ha nem mondd meg, hogy mit vásároljak, én honnan tudnám kitalálni?

Legklasszikusabb példája a „Hova tetted...” kezdetű mondat. (Értsd: a férfi nem tudja, hol vannak a dolgai, de könnyebb azt mondania, hogy a nő felelős ezért is.)

– Csak leviszem a szemetet.
– Köszönöm, ugyan, semmi
ség, köszönöm.
© Jacky Fleming

4. A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus

6. ábra: A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus

„A társadalmi normák szerint a férfinak nemcsak ahhoz van joga, hogy a nő szeresse, törődjön vele és gondoskodjon szükségletei kielégítéséről, hanem ahhoz is, hogy ezt kizárólag önmagára tartsa érvényesnek, és a nőtől megtagadja. Így a férfi ki tudja használni az életerőt, amit a nő hoz a kapcsolatba, társadalmi hatalmat nyer általa, és továbbra is uralkodni tud a nőn annak köszönhetően, hogy felhalmozza magának és visszaél a tőle elorzott energiával, amiért ő nem ad cserébe semmit.”*

* A. Jonnasdóttir (1993)
*A szeretet hatalma.
Gondolatok a modern
patriarchális társadalom
elméletéről.*

A hétköznapi hímsovinizmus legnehezebben felismerhető módozata, mivel annyira „természetes” részét képezi a nők és a férfiak együttélésének. Éppen ezért ez járul leginkább hozzá ahhoz, hogy még a fejlett országokban is, ahol a nők már sok területen nagyobb mozgásszabadságot vívtak ki maguknak, fennmaradjon a hatalom igazságtalan elosztása a párkapcsolatokban.

Az ide tartozó manőverek – függetlenül attól, hogy alkalmi jellegűek vagy átfogó stratégia részét képezik – két fő jellegzetességgel bírnak. Az egyik maga a haszonelvűség, vagyis hogy a férfinak – lehetőleg – azonnali haszna származzon belőle. A másik az, hogy általában mulasztáson és áthárításon alapulnak, tehát azon, hogy a férfi kivonja magát valamiből. Nem attól válnak hatékonyvá, amit a férfi tesz, hanem attól, amit elmulaszt, és ami így a nőre hárul, aki ezáltal kevesebb energiát tud önmagára fordítani.

A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus két patriarchális elképzeléssel szoros együttműködésben fejt ki hatását. Az egyik szerint a háztartás, a személyek és a kapcsolatok gondozása női terep, míg a férfi a közsféra „fontos” teendőire hívatott, függetlenül attól, hogy el látja-e a pénz előteremtésének és a család védelmének feladatát. A má-

sik szerint a férfiaknak korlátozatlan joguk van arra, hogy kihasználják a nőket. Mindkettőből következően a nőknek állandóan rendelkezésre kell állniuk a szolgáltató és segítő tisztségek széles sorának ellátására, anélkül hogy a férfiak készíttetést éreznének ezek viszonzására. A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus funkciója ennek a helyzetnek a biztosítása.

Ilyen módon ez a fajta hétköznapi hímsovinizmus használja ki leginkább a társadalmi munkamegosztásban a nőkre kiosztott készségeket, elsősorban azt, amelyet Jonnasdóttir a *szeretet hatalmának* nevezett el. Arra is szolgál, hogy magukban a nőkben is életben tartsa és megszilárdítsa saját patriarchális elképzeléseiket az otthonban betöltendő szerepükről és így módon továbbra is „természetesnek” tekintsék „háztartásbeli” státusukat. Ezzel nagymértékben hozzájárul ahhoz, hogy a nők rendelkezésre álljanak akkor is, amikor ez túlzott pszichés és fizikai megerőltetést igényel tőlük saját szabadságuk és a saját magukra fordítandó érzelmi és energiatartalékaik rovására. Így válik a haszonelvű hétköznapi hímsovinizmus a nők gondozói képességével való visszaéléssé, hiszen ennek révén a nők rovására növekszik a férfiak életminősége, anélkül hogy az utóbbiak (vagy a patriarchális kultúra) különösebb elismerésben részesítené a nőket ezért. Több, az egészség és a társadalmi nemi szerepek, illetve a párkapcsolatok összefüggését vizsgáló kutatás rámutatott már erre az egyenlőtlenségre. Ezek szerint a férfiak nemcsak több szabadidővel rendelkeznek (Álvaro, 1996)*, hanem pszichikai és testi egészségük is növekszik a házasság ideje alatt, miközben a nőké csökken (Doyal, 1996).

A haszonelvű hétköznapi hímsovinizmust kitevő specifikus magatartások két nagy csoportra oszlanak. Mindkettő az otthonnal kapcsolatos tennivalókkal függ össze.

* Ugyanerre utalnak a Magyarországon az 1970–1990-es években folytatott szociológiai felmérések is. (Zafir Mihály (szerk.) *Élet-színvonal 1988–1997*. Budapest, KSH, 1998. Idézi: TÁRKI Női Adattár, <http://www.tarki.hu/adatbank-h/nok/pdf/fuggelek1-7.pdf> letöltve: 2006.04.07.)

4.1. A HÁZTARTÁSSAL KAPCSOLATOS FELELŐSSÉG ELMULASZTÁSA

A férfi közvetlen vagy leplezett manipulációk sorozatával kivonja magát azokról a feladatokról, amelyeket a két fél megosztana egymás között egy tiszteleten, kölcsönösségen és egyenlőségen alapuló kapcsolatban. Ilyenek az otthonnal összefüggő teendők, amelyeknek fontos szerepük van az ott élő személyek önmegvalósításához szükséges anyagi feltételek megteremtésében.

Az ide tartozó manőverek különböző formái:

4.1.1. *Nulla közreműködés*

A házimunka nem létezik a férfi számára. Ezt néha azzal igazolja, hogy ő a „családfenntartó”, akinek vállára nem lehet még annál is több terhet róni, mint amit a munkahelyén elvisel. (Paradox módon dolgozó nőkkel együtt élő férfiak is élnek ezzel az érveléssel, amivel „dupla műszak” elvégzésére kényszerítik a nőt.)

4.1.2. *Álközreműködés*

A férfi „segít” a nőnek. Ezzel a nő arra kényszerül, hogy a „diszpécser” funkcióját töltsse be, megszervezze, elossza és kijelölje a többi „segítő” számára a tennivalókat, aminek révén ismét nő az ő túlterheltsége. Ez a fajta hétköznapi hímsovinizmus igen gyakori haladó férfiak körében, akik ilyen módon bújnak ki a háztartási munkáért vállalt valódi közös felelősségvállalás alól.

4.1.3. Ön-előnyös közreműködés

Az álközreműködés egyik válfaja, amelyben a férfi azokat a feladatokat ügyeskedni ki magának, amelyek kevésbé komiszak vagy leginkább tetszetősek a külső szemlélő számára (a ház körüli szerelgetés vagy a hétfégi partin a hússütés).

4.1.4. S.O.S.-közreműködés

A férfi csak akkor működik közre a házimunkában vagy bármilyen gondozással összefüggő feladatban, ha ezt egy vészhelyzet megkívánja. (Például a nő éjszakai műszakban dolgozik.) A vészhelyzet elmúltával a férfi visszatér az „eredeti” munkamegosztáshoz.

4.1.5. Eltűnés a közreműködés elől

Sok férfinak éppen akkor akad halaszthatatlan tennivalója, elintézendő telefonbeszélgetése stb, amikor egy a házzal vagy a gyerekekkel kapcsolatos tennivaló leginkább megkívánná tőle a közreműködést.

4.2. A NŐI GONDOSKODÁSSAL VALÓ VISSZAÉLÉS

A férfi „alkalmazkodik” a hagyományos szerepekhez (ő tartja fenn a családot, a nő gondoskodik), így kihasználja, illetve visszaél azzal, hogy a nő „szakértője” a másokról való gondoskodásnak. A hétköznapi hímsovinizmus alábbi megnyilvánulásai kényszerítik, vagy ami még rosszabb, „rávezetik” a nőt (felerősítve a már belé nevelt elhivatottságot, hogy „másokért éljen”), az őt „természetesen” megillető szerepek: anya, szakács, feleség, asszisztens, titkárnő, diszpécser, pszichológus, szociális gondozó, telefonos kisasszony, portás, takarítónő és ruhatáros.

4.2.1. A gondoskodó szerep evidenciaként kezelése és kihasználása

4.2.1.1. A NŐ MINT ANYA

A férfi létezési módját átítatja az elvárás a nővel szemben, hogy megfeleljen a hagyományos anyaideálnak: legyen gondoskodó, feltétel nélkül megértő. Ezzel a fajta hétköznapi hímsovinizmussal a férfi rengeteg formában kéri, ösztökéli vagy – bizonyos körülmények megteremtése révén – kényszeríti a nőt arra, hogy az „anyás” gondoskodó viselkedésformáknak adjon elsőbbséget és hanyagolja el saját személyes és szakmai fejlődését.

4.2.1.2. *AZ APA MINT HAVER*

Az előző elvárás kiegészítése a gyereknevelés terén. A hétköznapi hímsovinizmus e modern formáját gyakorló férfitől mi sem áll távolabb, mint a távollevő és tekintélyelvű apa elavult viselkedésmódja. Ehelyett az apa inkább a kicsi vagy kamasz gyermek játszó- vagy bulizó társává válik, és az anyára hagyja a határok kiszabásának és a kötelességek betartatásának hálátlanabb feladatát. Ily módon a gyerekek – sőt, önma-ga – szemében olybá tűnik, mintha a nő képtelen lenne elengedni magát és élvezni a kapcsolatokat, különösen a gyerekeivel.

4.2.1.3. *A KAPCSOLATOK ÉS A SZEMÉLYEK ÁPOLÁSÁRA FORDÍTOTT MUNKA ÁTHÁRÍTÁSA*

A férfi különböző manőverekkel kikényszeríti, hogy a nő megmaradjon abban a patriarchális hiedelemben, miszerint az ő felelőssége gondoskodni a párkapcsolat vitalitásáról, a gyerekek egészségéről és tanulmányairól, a velük, illetve a férfi családjával, sőt a férfi barátaival való kapcsolattartásról – és hogy el is lássa ezeket a rengeteg munkával járó és elengedhetetlen feladatokat, bár ezzel saját autonómiája károsul.

Néhány szerző a „harmadik női műszakként” említi e manőverek egyikét, a *férj menedzselését*. Ez akár addig a végletig is elmegy, hogy a nő választja ki, milyen ruhát viseljen a párja, aki ennek elérésére a tehetetlen kisgyermek kényelmes szerepét alakítja (persze csak ehhez hasonló célokra, hiszen egyébként ő a családfő). (Doyal, 1996)

Hasonló jellegű és gyakori manőver az, amely a nőre rója a krónikus ápolásra szoruló após vagy anyós gondozását. Bizonyos kulturális közegekben ez az egyik leggyakoribb forrása a nők pszichikai és testi felőrlődésének.

4.2.1.4. REJTETT JOGTALAN ELVÁRÁSOK

A férfi követelődző, szinte parancsszerű kérésekkel áll elő anélkül, hogy világosan kimondaná, mi a kérés tárgya. Gesztusokba vagy elejtett kommentárrokba burkolja „néma” követeléseit, ezek pedig automatikusan működésbe hozzák a hagyományos női szerephez társuló „gondoskodó ént”. Így a nő úgy teljesíti ezeket a kéréseket, hogy maga sincs tudatában annak, hogy nem saját igényből, hanem láthatatlan nyomásra cselekedett. Mivel ki nem mondott kérésekről van szó, arra sincs szükség, hogy a férfi hálás legyen értük, mivel szerinte ezek „soha nem is léteztek”. Valójában ez a fajta hétköznapi himsovinizmus és nem a női „természet” készteti a nőt arra, hogy felvegyék a telefont, az ajtóhoz siessenek, amikor csöngettek, felálljanak az asztaltól, amikor hiányzik a só, avagy elkísérjék a férfit az orvoshoz vagy ruhát vásárolni.

Az ilyen jellegű manőverek legékekesszólóbb példája a gyakorta elhangzó „hol van?” kérdés (értsd: „Keresd meg és hozd ide!”), amelyet anélkül tesz fel a férfi, hogy előzetesen kereste volna az eltűnt tárgyat. Ide tartozik ezen kívül a „zsarnoki gyermek” viselkedés, amikor a férfi beteg; a nem szavakban kifejezett követelmény, hogy a nő gondoskodjék a férfi családjáról, barátairól vagy a háziállatokról, amelyeket általában a férfi kezdeményezésére kapnak ajándékba a gyerekek; az ételekkel, időbeosztással vagy a csönddel kapcsolatos „férfi szeszélyesség” vagy a „családfenntartó” szerephez társuló mártíromság, amellyel a férfi elejét veszi, hogy bármit is kérjenek tőle, hiszen ő már „eleget tesz” és ettől módfelett kimerült. Gyakori az a néma és alaptalan követelmény is, hogy a nő gondoskodjék a férfi előző kapcsolatából származó gyerekekről.

- Hol a vacsorám?
- Valahol itt kell lennie, drágám. Hol láttad utoljára?
- © *Jacky Fleming*

4.2.1.5. A GONDOSKODÁS KÖLCSÖNÖSSÉGÉNEK HÁRÍTÁSA

A férfi nem gondoskodik valós és hatékony módon a nőről, amikor annak szüksége lenne rá. Ezzel valójában a gondoskodáshoz való jogát tagadja, vagyis azt a hagyományos férfiszerepbe beágyazott hiedelmet érvényesíti, miszerint csak a férfi méltó arra, hogy törődjenek vele. Bár ez a manőver nap mint nap megismétlődik, leginkább akkor válik észrevehetővé, amikor a nő megbetegszik, szülei családjával kell foglalkoznia, vagy munkája túlterhelte őt. Ilyenkor a férfiak gyakran tagadják, hogy a nő egyáltalán segítségre szorul, alulértékelik a nő tüneteit vagy fáradtságának fokát, sőt bírálják a nőt azért, ahogyan és amennyire „hozzá nem értően” végzi a dolgait. Mindettől a nő magára hagyatottnak és túlterheltnek érzi magát, ami még jobban aláássa az életerejét.

4.2.2. A férfi munkájába való „besegítés” evidenciaként kezelése és kihasználása

Az önálló vállalkozással rendelkező férfiak gyakran saját munkájuk alátámasztására, illetve kiterjesztésére használják ki a nő szakmai hozzájárulását. Ilyen módon a kisebb, önálló vállalkozással rendelkező férfiak ingyen jutnak menedzserhez, titkárnőhöz, ápolónőhöz, üzleti tanácsadóhoz, könyvelőhöz, adminisztrátorhoz, üzletkötőhöz, szántógépvezetőhöz stb. A nő „segítségére” apellálnak – néha státusba helyezve őket, néha anélkül –, de sem személyesen, sem szakmailag, sem anyagilag nem értékelik azt. A hétköznapi himsovinizmus e formájának kártékony hatására leginkább a válások alkalmával derül fény.

(Az érem másik oldala az a természetesség, amellyel a férfiak szerintük jogos felháborodásuknak adnak hangot, amikor a nők nem illetik elismeréssel a férfi által a nőnek nyújtott segítséget.)

4.2.3. Az aláírási jog kisajátításának evidenciaként való kezelése

A férfi az aláírója a banki, közüzemi vagy adásvételi szerződéseknek, ő szerepel a telefonkönyvben stb.

Mit kezdjünk a hétköznapi hímsovinizmussal?

Azok a nők, akik képesek felismerni a hétköznapi hímsovinizmus manipulációit, előnyösebb helyzetbe kerülnek, amennyiben:

- Tudatára ébrednek azoknak a burkolt csapdáknak, amelyeket a férfiak állítanak annak megakadályozására, hogy a nők változtassanak a helyzetükön, és azért, hogy fenntartsák a nők felett gyakorolt hatalmukat, a hétköznapi jogok gyakorlásában szerzett monopóliumukat, amellyel saját hasznukra fordítják a dolgokat.
- Felismerik a cselekvéseknek és a manipulációknak nem mindig verbális nyelvét, amely annyira jellemző a férfiakra. Ily módon megszabadulhatnak attól a mélyen gyökerező hiedelemtől, amely szerint a manipuláció és a „praktikák” alapvetően női fogvyerek.
- Hitelt adnak a saját felismeréseiknek, hogy a férfiak milyen praktikákat használnak ellenük, annak ellenére, hogy a férfiak ritkán ismerik el, hogy ezekkel élnek.
- Megtanulják leleplezni ezeket a praktikákat. Ahelyett, hogy összezavarodnának, és a panaszkodásra hagyatkoznának, közvetlen módon tudják semlegesíteni és elkerülni ezeket a praktikákat, illetve ellenállni nekik.
- Csökken bennük a férfipraktikák által keltett büntudat.

Mindennek révén visszahódítják az önálló gondolkodás és cselekvés terét a párkapcsolat hétköznapijaiban.

A férfiak esetében a tapasztalat azt mutatja, hogy számukra igazi kihívás a hétköznapi hímsovinizmus létezésének és elterjedtségének elismerése. Ez két reakciót szokott kiváltani belőlük.

Az egyik a védekezés – „azért annyira nem vészes”, „én nem vagyok ilyen” –, a másik a nagyobb egyenlőség irányába történő változás. Ez utóbbinak előfeltétele, hogy önbecsapás nélkül tudják felismerni saját praktikáikat, és igyekezzenek leállítani és hatástalanítani ezeket a mégoly automatikusnak tűnő viselkedésformákat.

Ennek a változásnak az első lépése az, hogy a férfiak önkritikusan tudjanak viszonyulni az őket nem alapon megillető előjogokhoz, bármennyire természetesnek is tűnik ezek gyakorlása. Az önkritikus magatartás nem bújik olyan kifogások mögé, hogy a hétköznapi hímsovinizmus nem tudatos viselkedés, hogy nehéz változtatni rajta, vagy hogy automatikusan beidegződött örökség, vagy hogy a nők is tanúsítanak uralkodó magatartást. Az önkritika különböző személyes indíttatásokból fakadhat, de egy motiváció elengedhetetlen hozzá: az a meggyőződés, hogy a hétköznapi hímsovinizmus igazságtalan és kártékony. Ha az önkritika valós, és nem akarjuk, hogy a jó szándék szintjén maradjon a dolog, a következő lépés az erőfeszítés – a nehézségek és az azzal járó lemondás ellenére. Ez egyfajta edzés, amelynek célja a hétköznapiakban megvalósuló, hierarchiamentes demokrácia a nemek között, a mégoly apró, de kártékony manipulatív praktikákkal való felhagyás – nem azért, hogy ebből a férfinak saját haszna legyen, hanem azért, mert nem etikus és igazságos kihasználni a nőket. A férfinak tudatosan kell a mindennapokban figyelnie arra, hogy hogyan tudja leépíteni a saját gyerekkorában belénevelt képzetet az egyenlőlenségről, amely feljogosítja arra, hogy ökörlötte forogjon minden, hogy hatalmat gyakoroljon a nők felett, és még azt is higgye, hogy ehhez joga van. Ezek az elemek mind elengedhetetlen-

nek, bárhogyan is foglalkozunk a férfiakkal az egyenlőség megteremtése érdekében. E foglalkozás sokféle formát ölthet. Például a férficsoporthok fontos laboratóriumai az öntudatnövésnek és a közös cselekvésnek.*

* Információ a már meglévő férficsoporthokban való részvételről vagy új férficsoporthok létrehozásáról: www.stop-ferfioszak.hu

Végezetül egy kis trükk arra, hogyan ismerhetik fel a férfiak saját hétköznapi hímsovinizmusukat a párkapcsolatukban. Bármely közös élethelyzetben, amely a teret, az időt, személyeket vagy javakat érinti, tegyük fel a kérdést: „ami rám érvényes, érvényes-e a páromra is”. Ha a válasz nemleges, nyilvánvaló, hogy egyenlőtlenségről van szó. Ha pedig ehhez hozzátesszük azt a kérdést, „miért nem, és hogyan érem el, amit akarok”, biztos, hogy felfedjük a hétköznapi hímsoviniszta viselkedést és annak célját.

1. melléklet: A férfi „jogai”

Avagy mindazon előjogok, amelyek azért illetik meg a férfiakat, mert ők férfiak

- Joga van hozzá, hogy több joga legyen, mint a nőnek, és joga van hozzá, hogy ezt magától értetődőnek tartsa.
- Joga van különböző elvárásokat támasztani a nővel szemben csak azért, mert az nő. (Álljon mindig rendelkezésre és viseljen el mindent.)
- Joga van hozzá, hogy csak önmagának tartozzon számadással, és maga döntsön róla, mikor kíván rendelkezésre állni.
- Joga van hozzá, hogy úgy gondolja, bizonyos jogok csak őt illetik meg.
- Joga van „objektívnek” tartania magát.
- Joga van saját dolgait felsőbbrendűnek tartani.
- Joga van hozzá, hogy igaza legyen akkor is, ha nem tud mellette érveket felsorakoztatni, és magától értetődőnek tartsa, hogy mindent helyesen lát, és ennek megfelelően cselekszik.
- Joga van hozzá, hogy ő határozza meg a párkapcsolat játékszabályait.
- Joga van hozzá, hogy hallgasson, ködösítsen, ne adjon magyarázatot, másoktól viszont megkövetelje a teljes nyíltságot.
- Joga van hivatkozni és fontoskodni, és nem eltűnni, hogy a háttérbe kerüljön egy nő mellett.
- Joga van hozzá, hogy learassa az elismerést mindenért, amit tesz, és egyetlen eredménye se maradjon észrevétlen.

- Joga van azt is megérdemelni, amiért nem tett semmit.
A tény, hogy férfi, teszi rá érdemessé.
- Joga van hozzá, hogy végighallgassák és törődjenek vele.
- Joga van információt visszatartani arra hivatkozva, hogy „nem ér rá”.
- Joga van elutasítani mindent, amiről úgy gondolja, alárendelt viszonyba kényszeríti, és ahhoz, hogy ez ne képezhesse vita tárgyát.
- Joga van megvédeni magát, és nemet mondani.
- Joga van hozzá, hogy ne kérjen bocsánatot.
- Joga van türelmetlennek lenni és indulatból cselekedni.
- Joga van a másikba fojtani a szót.
- Joga van céljai elérésének érdekében másokra kényszeríteni az akaratát.
- Joga van más idejét kisajátítani és rendelkezni felette.
- Joga van ellenőrzése alatt tartani a nő tetteit, érzelmeit és mindennapjait.
- Joga van megkérdőjelezni a másik szavahihetőségét.
- Joga van ítélni a másik felett, megmondani, hogyan viselkedjék, hiteltelenné tenni és megszégyeníteni.
- Joga van dühösnek lenni, támadni és megalázní.
- Joga van hozzá mind a mai napig, hogy ne végezze el, ami „nem a férfiak dolga”.

(Fordította Cserhádi Éva)

2. melléklet: Ajánlások segítőknak

A férfierőszakkal való foglalkozás nem korlátozódhat annak szélsőséges formáira. A hétköznapi hímsovinizmus – ahogy a fentiekből kiderül – az erőszak és a hatalommal való visszaélés mindennapos és rejtett alakja, amely szintén nagyfokú szenvedéshez, védekező-támadó kapcsolatokhoz és egyenlőtlen hatalmi viszonyokhoz vezet, és akadályozza a személyek teljes kibontakozását.

Míg az erőszak durva formái specifikus terápiás kontextust igényelnek, a hétköznapi hímsovinizmus felfedésére, megnevezésére, semlegesítésére és felszámolására bármilyen, a párkapcsolatokkal foglalkozó segítő kontextusban lehetőség nyílik.

A pár- vagy családterápiában a hétköznapi hímsovinizmus és annak hatása közvetlenül jelenik meg a terapeuta előtt. A ki-mondottan férfiakkal foglalkozó terápiákban a terapeutának kell behoznia ezt az elemet, mivel a manővereket elszenvedő nő nincs jelen, és a férfiak általában nem akarják, illetve nem képesek felismerni, vagy felelősséget vállalni saját hétköznapi hímsovinizmusukért. (Ez utóbbi felmérésére hasznos szempont az, hogy egy férfi mennyire tekinti magát ártatlannak párja rossz közérzetében, illetve mennyire állítja be önmagát áldozatnak.) A nőket támogató terápiáknak segíteni kell nekik felismerni, hogy panaszaikból melyeket okozza az általuk elszenvedett ismételt hétköznapi hímsovinizmus. Így képesek lesznek megkülönböztetni saját lelki bajaikat a külső manipuláció által okozott problémáktól. A terapeutának, aki feladatai közé óhajtja sorolni a hétköznapi hímsovinizmus gyakorlatának átalakítását, a következő feltételeknek kell megfelelnie:

Személyes téren

- Tegye a saját életében kritikus vizsgálat tárgyává azt, ami eddig természetesnek tűnt számára.
- Tegye vizsgálat tárgyává saját szexista előítéleteit, fedje fel a saját társadalmi nemi helyzetével kapcsolatos vakfoltjait, beleértve a másik nemmel való kapcsolatában előforduló „természetes” egyenlőtlenségeket, saját hiedelmeit a házimunkával, a dolgok, kapcsolatok és személyek gondozásával kapcsolatban.
- Tegye kritika tárgyává saját gondolatait és viselkedését a személyek közötti kölcsönösség, igazságosság és demokrácia tekintetében.
- Vizsgálja felül saját hiedelmeit az uralomra törő viselkedésformák okairól, és azok esetleges mentségeiről. Vizsgálja ugyancsak felül saját reakcióit ezekkel szemben (félelem, lebénulás vagy konfrontáció).

Elméleti-gyakorlati szinten

- Tegye munkája elméleti keretének részévé a hétköznapi életben előforduló kölcsönös gondoskodás és demokrácia etikáját, így a konfliktusok kölcsönös tiszteleten és párbeszéden alapuló megoldásának előtérbe helyezését. Csak így tudja segíteni a férfiakat abban, hogy felelősséget vállaljanak saját viselkedésük hatásáért, és a nőket abban, hogy felelősséget vállaljanak a kölcsönösség megköveteléséért. (Sheinberg, 1992)
- Szerezzen gyakorlatot abban, hogyan tudja felismerni mások viselkedését a vele szemben ülő személy elbeszélése alapján, és abban, hogy ne tévessze össze e személyek saját patológiáját a külső manipuláció következményeivel.

- Szerezzon ismereteket és gyakorlati eszközöket annak el-
lensúlyozására, hogy a női szerepre való nevelés milyen
gátlásokat hoz létre a nőkben, és hogy ezek hogyan akadá-
lyozzák meg őket abban, hogy felismerjék a hétköznapi
hímsovinizmust. E szocializációnak egyik legfőbb eleme a
befelé figyelésre való nevelés a külső tényezők felmérése
helyett és az ebből következő büntudatérzés.
- Szerezzon ismereteket a férfiszerep és a férfi előjogok létre-
jöttének módozatairól és azok következményeiről, hogy ily-
módon segíteni tudjon a párnak és a férfinak a hagyomá-
nyos férfiszerep uralkodó aspektusainak leépítésében.
- A kliensek ellátása során legyen mindig éber, hogy időben
felismerje és láthatóvá tegye a férfiak kontrolláló manőve-
reit. Ehhez hasznos eszköz lehet számára a hétköznapi
hímsovinizmus megnyilvánulásainak fenti katalógusa.
- Legyen tudatában annak, hogy a férfi minden bizonnyal
kontrolláló, hétköznapi hímsoviniszta manővereket próbál
majd gyakorolni a segítő szakemberrel szemben is, külö-
nösen ha az nő. Ha a szakember férfi, különösen ügyelnie
kell a férfi kliens azon igyekezetére, hogy szövetségre lép-
jen vele a nő lejáratására. (Bograd, 1991)
- Legyen képes konfrontálni, elviselni a konfrontációt, és ő
maga gyakorolni az asszertív önmegerősítést.
- Legyen képes olyan intervenciók végrehajtására, amelyek
hatásos módon befolyásolják a személyek közötti hatalmi
egyensúlyt, és ne fogadja el az egyenlőtlenségnek azokat a
sztereotípiáit, amelyek fenntartják a rosszul működő status
quot. Ilyen intervenciók: a háztartással járó felelősségek új-
raelosztása, a megállapodások újratárgyalása, a hétköznapi
hímsoviniszta manőverek leleplezése, a női „provokációk”

újraderfiniálása, határszabás a hatalommal való visszaélésnek, a nő személyes hatalma növekedésének támogatása, a férfi ösztönzése, hogy képes legyen szembenézni az előnyei elvesztésével járó kihívással.

Bibliografía

- Álvaro, M. (1996): *Los usos del tiempo*. Madrid: Insituto de la Mujer
- Benard, Ch. és Schiaffer J. (1993): *Dejad a los hombres en paz*. Barcelona: Paidós
- Benjamin, J. (1988): *The Bonds of love*. NY: Panteon
- Bograd, M. (1991): *Feminist aproaches for men in family thera-py*. NY: Harrington Park Press
- Bonino, L. (1991): Varones y abuso doméstico. In:
Sanroman, P. (coord.) *Salud mental y ley*. Madrid: AEN
(1995): Micromachismos. In: Corsi, J.: *La violencia masculina en la pareja*. Buenos Aires: Paidós
(1998a): Desconstruyendo la „normalidad“ masculina
Actualidad Psicológica, 254, 25-27.
(1998b): *Micromachismos*. Madrid: Cescom
(2001): Los varones hacia la paridad en lo doméstico.
Discursos y prácticas masculinas. In: Sánchez
Palencia, C. és Hidalgo, J. C. (szerk.) *Masculino plural: construcciones de la masculinidad*. Lleida: Univ. de
Lleida
(2003): Masculinidad hegemónica e identidad masculina. In:
Dossiers Feministes, 6 editado por el Seminario de
Investigación Feminista de la Universitat Jaume I de
Castellón
- Bourdieu, P. (1998): *La domination masculine*. Paris: Editions de minuit
- Brittan, A. (1989): *Masculinity and power*. Oxford, UK:
Blackwell

- Burin, M. és Meler, I. (2000): *Varones, género y subjetividad femenina*. Buenos Aires: Paidós
- Castañeda, M. (2002): *El machismo invisible*. México DF: Paidós
- Cazes, D. (2000): *La perspectiva de género*. México DF: Conapo
- Coria, C. (1996): *Las negociaciones nuestras de cada día*. Buenos Aires: Paidós
- Coleman, K. (2003): *A Profile of Women's Health Indicators in Canada*. Montreal: GPI
- Connell, R. (1995): *Masculinities*. Cambridge: Polity Press
- Corsi, J. (1995): *Violencia masculina en la pareja*. Buenos Aires: Paidós
- (2003): *Maltrato y abuso en el ámbito doméstico*. Barcelona: Paidós
- Corsi J. és Bonino. L. (2003): La masculinidad como factor de riesgo. In: Corsi és Peyrú (szerk.): *Violencias sociales*. Barcelona: Ariel
- Covas, S. (2005): Los cambios pendientes. In: Coria C., Freixas A. és Covas S.: *Los cambios en la vida de las mujeres*. Buenos Aires: Paidós
- Christian, H. (1994): *The Making Of Antisexist-Men*. London: Routledge
- Dio Bleichmar, E. (1998): *Sexualidad Femenina*. Madrid: Paidós
- Doyal, L. (1996): Impacto del trabajo doméstico en la salud de las mujeres. *Congreso internacional salud, mujer y trabajo*. Barcelona: Caps
- Duran, M. A. (1987): *De puertas adentro*. Madrid: Instituto de la Mujer
- Durrant, M. és White, Ch. (1990): *Terapia del abuso sexual*. Barcelona: Gedisa

- Erickson, B. (1993): *Helping men*. London: Sage
- Fernández, A. M. és Giberti, E. (szerk.) (1989): *La violencia invisible*. Buenos Aires: Sud am
- Flaskas, M. és Humphreys, C. (1993): Theorizing about power: intersecting the ideas of Foucault with the 'problem' of power in Family therapy. *Family Process* 32: 35-47.
- Glick, P. és Fiske, S. T. (1996): The Ambivalent Sexism Inventory: Differentiating Hostile and Benevolent Sexism. *Journal of Personality and Social Psychology*. 70: 491-512.
- Goodrich, T. et al. (1989): *Feminist Family Therapy*. New York: WW Norton
- Guillaumin, C. (1992): *Sexe, Race et pratique du pouvoir*. Paris: Cotef
- Jonnasdóttir, A. (1993): *El poder del amor*. Madrid: Cátedra.
- Meler, I. (1997): *Psicoanálisis y género*. Buenos Aires: APBA
- Miller, A. (1996): *Terrorismo íntimo*. Barcelona: Destino
- Murillo, S. (1996): *El mito de la vida privada*. Madrid: Siglo XXI.
- Piaget, J. (1993): *Personas dominantes*. Buenos Aires: Vergara
- Preciado, B. (2002): *Manifiesto contrasexual*. Madrid: Ópera Prima
- Sabo, D. és Gurden, D. (1995): *Rethinking Men's Health and Illness*. London: Sage
- Saltzman, J. (1992): *Equidad y género*. Madrid: Cátedra
- Serra, P. (1993): Physical violence in the couple relationship. *Family Process* 32: 21-33.
- Sheinberg, M. (1992): Navigating treatment impasses at the disclosure of incest: combining ideas from feminism and social constructionism. *Family Process* 31: 201-216.

- Sau, V. (2001): *Diccionario ideológico feminista II*. Madrid: Icaria
- Simon Rodriguez, E. (1999): *Democracia vital*. Madrid: Narcea
- Tannen, D. (1994): *Gender and discourse*. NY: Oxford Univ. Press
- Travis, C. (1992): *The missmeasure women*. NY: Sage
- Velazquez, S. (2003): *Violencias cotidianas, violencias de género*. Buenos Aires: Paidós
- Walters, M. et al. (1988): *La red invisible*. Buenos Aires: Paidós
- Weingarten, I. (1993): The discourse of intimacy: adding a social constructionist and feminist view. *Family Process* 30: 285-305.
- Weltzer-Lang, D. (1991): *Les hommes violents*. Paris: Lienne et Courier
- White, M. és Epston, D. (1989): *Literate means to therapeutic ends*. Adelaida: Dulwich Centre Publ.
- Wieck, W. (1987): *Männer lesen lieben*. Stuttgart: K. Verlag.

Bizony elég nehéz feladat az egyenlőség

Alicia B. naplójából

Alicia több évig járt hozzám terápiába, amelynek folytonosságát az ülések között kifejezetten nekem írt naplójegyzetekkel segítette elő. Ezekből választottam ki az itt közölt szöveget, amelyért ez úton is szeretnék köszönetet mondani Aliciának. Bonino szövege után, amely nevet ad a jelenségnek, definiálja és rendszerezi azt, Alicia „egyenes adásban” közvetít egy gyakori történetet. Ebben nincs szó durva bántalmazásról, csak valóban hétköznapi csatákról, amelyeket még egyébként bensőséges, lehetőségekkel teli kapcsolatokban is kénytelenek nap mint nap megvívni nők férfiakkal. Alicia szövege ily módon arról is szól, hogy milyen erőt kölcsönöz a hétköznapi hímsovinizmus felismerése és konceptuális feldolgozása a nőknek, akik egyébként vak áldozatai lennének férfitársaik mégoly öntudatlan manővereinek. (Többek között erről szól az „Ajánlások segítőknak” című fejezet, 83. oldal.) Ha a férfiak el akarják kerülni azt, hogy ez a folyamat megálljon ott (mint ahogy ez gyakran történik), hogy a nők felismerik, mi is az, amibe belefáradtak és ezt úgy orvosolják, hogy kiszállnak a kapcsolatból, a férfiakon a sor, hogy tegyenek valamit. Alicia beszámolója közvetve azt is illusztrálja, hogy a férfinanőverek nem feltétlenül megfontolt, rossz szándékú cselekedetek, hanem a szocializáció következményei, amelyekkel a férfiak mérgezik a számukra is fontos kapcsolataikat. A hétköznapi hímsovinizmus felismerése révén a férfiak nemcsak tudatára ébredhetnek cselekedeteik hatásának, hanem eszközökhöz is jutnak a sokuk által szavakban már bevállalt egyenlőség gyakorlati megvalósítására.

Szil Péter

Október 30.

Múlt szombaton Viviano azt mondta, elmehetnék a piacra. Indultam is volna, amikor eszembe jutott, hogy előző szombaton is az egész napomat a háztartás tette ki, mire minden kedvem elszállt a bevásárlástól. Arra gondoltam, hogy sokkal szívesebben sétálnék és napoznék egyet a vízparton. Mondtam neki, hogy nincs kedvem és megkértem, menjen ő a délelőtti órái után, én már eleget foglalkoztam a háztartással a héten. Ahogy vártam (mindig ez történik, ha rávilágítok a valóság egy szeletére, ami az ő számára persze nem létezik), azt válaszolta, hogy legutóbb ő vásárolt be. Ez annyit jelent, hogy egész múlt héten egyszer fél órát szánt arra, hogy elfusson zöldségért és gyümölcsért a piacra, mielőtt elment leadni a délelőtti óráit, hogy aztán minden további én csináljak meg: az ebédet, a takarítást, a még hiányzó bevásárlást. Ha ez a munkamegosztás, akkor én félreértettem valamit. Ennyiben maradt a dolog.

Szombaton én takarítottam ki. Vasárnap egyikünk sem csinált semmit. Hétfőn újra rendet raktam, takarítottam. Kedden úgy döntöttem, nem foglalkozom a háztartással, mert a munkámra akartam készülni és nem arra gondolni, milyen tennivalók vannak a lakásban. Csütörtökön elutaztam Malagába és péntekig maradtam. [...] Amikor pénteken megérkeztem, a lakást felsöpretlenül találtam hétfő óta, amikor én utoljára takarítottam. Megértem, hogy most 9-től 5-ig dolgozik, de azt is tudom, milyen nyolc órát dolgozni és aztán otthon nekiállni takarítani. Ezenkívül a héten mostam is, és persze kiteregettem és össze is hajtottam a ruhákat. Mindkettőnk ruháit. Amikor megérkezem, azt mondja nekem: „ki kell söpörni”. Én meg: „rajtad a sor”. Elkezd söpörni és mivel ott vagyok, automatikusan

(ezen még dolgoznom kell) én is nekiállok kisöpörni a teraszt (vagyis segítek neki), ő pedig felmos.

Ugyanezen a napon, a teraszszöprés után, elmegyek a kocsért a műhelybe és le is mosom, mert augusztus óta arra várok, hogy lemossa az autót, rajta a sor és nem csinálja meg. Későn érek haza (többek között mert nehéz parkolni a közeliünkben) és amikor megérkezem, ő már vacsorázott. Nem szólt velem.

A következő napon (újra szombat van, eltelt egy hét) javasolja nekem reggel, hogy menjek a piacra. Elkezdem írni a listát, de hirtelen arra gondolok, hogy semmi kedvem. Nem csak hogy nincs kedvem, elegendem van. Azt mondom neki, menjen ő, amikor végez a délelőtti óráival, hogy megértem hogy elfoglalt, de én már eleget foglalkoztam a háztartással. Amikor ezt mondom (semmi mást nem mondtam egész héten, pedig mondhattam volna), azt válaszolja sértődötten, hogy múlt szombaton ő volt a piacon. Már látom, hogy újra kezdődik minden. Sértve érzi magát és van képe azt mondani, egyszer ő is bevásárolt (vagyis a része a háztartásból letudva). Visszatértünk az elejéhez, amivel kezdtem az írást. Nem akarok tovább vitatkozni, mert ez ugyanaz a lemez. Nem lenne egyszerűbb azt mondania, hogy igazam van, ő kevesebbet tesz a lakásban, megérti, hogy fáradt vagyok, nézzük meg, mit tehetünk? Hát nem. Én nem mondok semmit, ő pedig reagál, de az igazság elismerésének fáradságát megspórolja magának, csak kedvesen annyit mond: „bevásárolok és elkészítem az ebédet”. Egyetértek.

Készülök a vízpartra napozni, de mint minden rendes nő, indulás előtt kitakarítok, úgy gondolom, marad még rá időm. A mosógépet is elindítom. Ezen a szombaton is én csinálom

meg a nagytakarítást. Két egymás utáni szombaton (az azt megelőzőt már nem számolom bele, már elfelejtettem).

A következő nap vasárnap, pihenek. Olvasok, készítem elő a tanfolyamot. Viviano lefolyót tisztít a fürdőszobában (amit szemmel láthatólag évek óta nem tett meg, amiket kiszed belőle, jóval korábbanról való, mint hogy én ideköltöztem) és elmosogat a reggeli után. Csupán ezzel eltelik a délelőtt és azt mondja: „meg sem álltam reggel óta”. Magamban megjegyzem, hogy én naponta ennek a dupláját csinálom, csak aznap pihenek.

Ezt követően gyöngéden közeledünk egymáshoz, jól kezdődik, élvezetesen, de hirtelen elmegy tőle a kedvem, teljesen hideg leszek. Nem tudom, mi történt velem. Azt hiszem, kicsit stresszes vagyok, a munkámmal kapcsolatban folyamatosan járnak a fejemben a gondolatok és nem tudom átadni magam az élvezetnek, a testemnek. Lelkifurdalásom van, és rosszul érzem magam, mert a szexuális együttlét „nem sikerült jól”. Idézőjelbe teszem, mert ki tudja, mit jelent, hogy jól vagy rosszul sikerült egy szexuális együttlét. Egy kicsit feszültek maradunk, eltávolodunk egymástól.

Viviano elkészíti az ebédet. „Elmosogatsz?” kérdezi, „rajtad a sor”. „Nem mosogatok el” válaszolom. Én magam is megdöbbenek egy kicsit a válaszom hallatán. De az a helyzet, hogy aznap egyáltalán nincs kedvem. A munka témája lefárasztott, és a délelőtti szexuális együttlét édeskeserű ízt hagyott bennem. Hibásnak érzem magam, mert előző nap elmentem a kocsiért, pedig a testem azt mondta, hogy legyenek együtt Vivianóval: kívántam őt. De nem törődtem ezzel a vágygal, amellet döntöttem, ami éppen tennivaló volt, az anyámmal találkoztam, hogy elhozzuk a kocsit a szerelőtől (merthogy ő vitte el). Viviano ott-

hon volt és én késhettem volna, hogy vele maradhassak, de úgy döntöttem, hogy inkább azzal foglalkozom, „amit el kell intézni” és az anyámnak tett ígéretnek teszek eleget. Igaz, hogy ez más-kor nem így van, de mégis büntudatom volt, hogy nem hallgat-tam a testem jelzésére. Többek között, mert ez a fajta felizgulás (a peteérés időszakában) csak kevészer fordul elő havonta.

Mindennek ahhoz lehet köze, hogy mélyen bennem van, hogy nekem mindig rendelkezésre kell állnom Viviano számára. És amikor így viselkedem, hogy mindig a rendelkezésére állok, rosszul érzem magam, mert ő nem így viszonyul hozzám. Én nem is várom el, hogy ezt tegye. Vagyis, ezen a vasárnapon úgy éreztem, túlságosan is azt figyeltem, hogy ő mit akar és végül otthon töltöttem a napot, pedig valójában nem ezt akartam ten-ni. Az ő ritmusára bíztam magam.

A szexuális együttlét után (és ebéd előtt) Viviano azt mondja nekem, hogy mindig nagyon óvatos vagyok, hogy sem-mi erőteljesebbet nem csinálhat a szexben, nehogy fájjon ne-kem. Azt válaszolom, hogy szerintem nem így van, hogy néha jólesik a keményebb szex, néha egy kis fájdalom is, ami néha él-vezetes, máskor meg nem. Ahogy mondja, úgy tűnik, hogy én vagyok a hibás. Még csak rám sem néz. Azt mondja, elege van és unja a neurózisaimat. Nem mondom, hogy nem vagyok oly-kor neurotikus, és hogy nem vagyok magamra néha dühös, mert nehéz ráhangolódnom az együttlétekre, amikor el vagyok foglalva egy munkával (annyira a munkára koncentrálok, hogy elfeledkezem az élvezetről: szeretném, ha közelebbről megvizs-gálnánk ezt a terápiában).

Később mégis azért éreztem magam rosszul, mert nem si-került a munkára koncentrálnom. Nehezemre esik. Tegnap pél-

dául, amikor mindez történt, kiültem egy kicsit olvasni a teraszra. De a napsütést és szabad levegőt a pihenéssel és a szórakozással kapcsolom össze, nem megy a munka. Ha pedig beülök a szobámba, egy kis idő múlva elkezdek fájni a lábam meg a hátam és elegendő lesz a helyből. Végül is így is haladok, lassan. [...] Aztán az történik, hogy ha elkezdek dolgozni, nehezemre esik ráhangolódni egy szexuális együttlétre Vivianóval. Kicsit olyan, mint ami a munkahelyváltáskor történt, hogy nehezemre esett az egyik munkáról átkapcsolni a másikra. Erre mondta azt Viviano, hogy rajtam nincs, aki kiigazodjék, akár alkalmazott vagyok, akár szabadúszó, mindig panaszkodom. Leblokkol, amikor ilyeneket mond.

Végül vasárnap délután kirándulunk a hegyen. Sétálunk és beszélgetünk. Nem beszélünk a háztartásról. Arról beszélünk, hogy különbözőek vagyunk, és hogy hogyan viseljük ezeket a különbségeket. Elmondom neki, hogy néha túlságosan is figyelembe veszem, hogy ő mit fog csinálni a szabadnapján és végül otthon maradunk, mikor nekem kedvem lett volna például kimenni a vízpartra. Erre azt mondja, hogy különbözőek vagyunk és hogy sok dolog van, amit nem tudunk közösen megélni. Mire én, hogy ez nem baj. Aztán le akar menni egy lejtőn, ami csúszik, ezért én nem akarok ott lemenni. És azt mondja: „Látod? Különbözőek vagyunk, nem tudunk minden élményben osztozni.” Nekem pedig nevetségesnek tűnik ez a példa. Mert kihagyhatná a csúszós lejtőt és jöhetne velem, vagy pedig találkozunk a hegy aljában.

Végül is jól érezzük magunkat, újra közelebb kerülünk egymáshoz. Elmondom neki, hogy hiányolom, hogy javasolja, menjünk el egy hétvégére valahová kettesben és hogy neheze

esik kettesben lenni velem. Aztán rájöttem, hogy akkor is éppen kettesben voltunk és ami a különbözőségeket illeti, más vasárnapokon egy darabig együtt voltunk, majd külön volt programunk, aztán megint találkoztunk. Tegnap pedig a séta után beültünk egy teázóba. És ha nem javasolja a hétvégi elutazást kettesben, az azért van, amit ő mond, hogy fix jövedelem nélkül nem tud ilyen dolgokat tervezni. Úgyhogy azt hiszem, amiről beszéltünk, nem is igazán probléma, olyasmit kezeltünk nagy problémaként, ami nem is az. Azt hiszem, a téma valójában a háztartással kapcsolatos egyenlőtlenség, de ahhoz nem akarunk nyúlni (nekem eszembe sem jutott).

Ma reggel (hétfő van) javasoltam neki, hogy hetente vált-suk egymást a nagytakarítással. Hogy mivel én csináltam meg a két előző héten, most ő következik. Hogy elkezdhetnék itt. Bosszús arccal rám néz, és azt mondja, hogy ha valami új feladatmegosztást talállok ki, mindig ő lesz a soros. Én meg azt gondolom, hogy az előző két hét után jó, hogy nem én fogom kezdeni. Azt mondja, hogy rosszkor hozom fel a témát. Ezzel azt akarja mondani (nem mondja, de én tudom): „Most hogy újra közel kerültem hozzád (mert tegnap azt mondta, hogy eltávolodott és nem tudja, hogy akar-e egyáltalán párkapcsolatot), elkezded újra, és megint el fogok távolodni tőled.” Erre, amit nem mond, de tudom, hogy gondolja, azt válaszolom, hogy majd máskor megbeszéljük. Ő meg megvádol, hogy alattomosan támadok. Aztán meg: „Jó, akkor itt az ellentámadás: ha egyikünk takarít, a másik bevásárol.” Mondom neki, hogy nem támadás volt, és arra gondolok, hogy egyelőre csak ezt akartam felosztani, mivel ő nem szeretné, ha teljes beosztást készítenénk (merthogy veszítene igencsak előnyös helyzetéből). És sértődöt-

ten mondja, hogy a végén még a bevásárlás is az ő nyakába szakad. Megpróbálom elmagyarázni neki, hogy az, hogy ő egy nap takarít, nem azt jelenti, hogy én egész héten nem csinállok semmit, mert az egyszeri alapos takarítás mellett többször szoktam rendet rakni, söpörni. Végül, mivel nincs kedvem még egy nap eltávolodáshoz és konfliktushoz, nem folytatom az egyezkedést, mert fárasztó mindent elmagyaráznom neki.

Érdekes, hogy mennyire sértődött lesz, amikor megpróbálom a dolgokat elmozdítani az egyenlőség irányába; vagy például tegnap, amikor egyszer nem mosogattam. Mondta is, meglehetősen drámaira véve a hangot: „Rajtad volt a sor, de megcsinálom én.” És néz rám, mintha azt mondaná: „Látod, hogy dolgozom?” Vicces, mert ha én tenném ezt vele, egy egész hétre megsértődne, sokkal jobban, mint én. Én nem is sértődöm meg, mert tudom, hogy nincs igaza. Ma reggel is észrevettem a „Rosszkor hozod fel a témát” mögött a manipulációt. Amiről beszéltünk a terápiában: „a kedvesség megvonásával” való manipulálás. És ezzel bizony megfog, az igazat megvallva. Észrevettem, mégis abbahagytam az egyezkedést, és elkezdtem mosogatni a reggeli után. Ő újra elaludt, én pedig nekiálltam dolgozni.

November 2.

Reggel felkeltünk, ő dolgozni ment, én pedig rajzórára.

Mielőtt elmentem otthonról, elmosogattam, elpakoltam a tányérokat és rendet raktam. Ezután órára mentem, onnan a piacra, megvettem, amire szükség volt. Főztem, elmosogattam, elindítottam a mosógépet és kiteregettem. Nekiálltam volna söpörni és felmosni, mielőtt elkezdem a következő munkámat előkészíteni, de abban a pillanatban fájdalom lövellt a gerincembe, és arra

gondoltam, hogy felsöpörhetne Viviano, amikor megérkezik. Megérkezett, de nem akartam rögtön ezzel kezdeni. Nem akartam „rosszkor felhozni a témát”. Elmondtuk egymásnak, hogyan töltöttük a délelőttöt, majd megemlítettem, hogy felsöpörhetne és felmoshatna. Nem kedvtelésből mondtam, piszkos volt a padló. Azt válaszolta, hogy fáradt és álmos. Mire én, hogy pihenés előtt még megcsinálhatná. Erre viccből megkérdezte, „Mi az, hogy söpörni és felmosni?”, mintha nem tudná. Aztán közölte, hogy a padló jó lesz még így, majd elment otthonról a dolgait intézni. Vagyis nem csinálta meg, és nem is tudom, mikor fogja.

Nekem már egy kicsit elegendem van. Nem tudom, hogy én vagyok-e nem eléggé toleráns, túlzásba viszem-e a témát vagy rendmániás vagyok-e. Úgy tűnik, hogy ő nem bánná, ha hasonlóképpen állnék hozzá a háztartáshoz, ahogy ő (bár mégis, mert nem szokta elszalasztani az alkalmat, hogy a legváratlanabb pillanatokban előhozakodjon dolgokkal, amiket megcsinálhatnék). De én továbbra is az egyenlőtlen feladatmegosztást és a zéró változást látom a részéről. A változások nem hosszantartók, hanem egyszeriek, egy-egy konfliktus elkerülésére szolgálnak. A viselkedésében nincs igazi változás. Nekem meg elegendem lesz, és dühös leszek. Mindig ugyanoda lyukadunk ki: ha elfogadnám a lakást, ahogy ő bír benne élni, a felgyülemlett teendőkkel, nem lenne problémánk.

Néha sztrájkolni szeretnék. Mert amikor belegondolok, mi mindent csináltam ma, ami a duplája annak, amivel ő múltkor egy egész délelőttöt eltöltött és még ő tett megjegyzést arra, hogy én mit nem csináltam meg, dühös leszek és látom, hogy bizony elég nehéz feladat az egyenlőség.

(Fordította Hajdu Bianka)

- Légy a feleségem, jóban-rosszban.
 - Mennyire rosszban?
- © Jacky Fleming

A makrancos hölgy

Szil Péter és Kuszing Gábor

Shakespeare vígjátéka valójában durva bántalmazási történet. Nem tudhatjuk, hogy mi volt a szerző szándéka, amikor ezt vígjátékként dolgozta fel. Vajon az-e, hogy az irónia eszközével tegye láthatóvá azt, amit mi párkapcsolati erőszaknak neveznénk? Vagy ő maga is annyira bele volt ágyazódva az „egyetemes” férfikultúrába, hogy valóban mókásnak találta a történetet?

Annyi minden esetre biztos, hogy a Shakespeare-t tisztelő utókor – így a mi jelenkorunk is – a férfi viselkedésének megkérdőjelezése nélkül nevet a történeten. Ezzel is hozzájárul ahhoz, hogy hétköznapivá váljon a színdarabban leírt erőszak, ugyanúgy, ahogy az általános kultúra részeként tartjuk számon Shakespeare ábrázolásait a szerelemről és a hatalomról.

E kiadvány bevezetőjében írtunk arról, hogy a hétköznapi hímsovinizmus nemcsak abban az értelemben hétköznapi, hogy cizelláltan épül bele a mindennapokba, hanem abban is, hogy olyan értékeket és magatartásformákat valósít meg, amelyeket nem tartunk szembeötlőnek. Mint hétköznapi ruha, úgy fekszenek rajtunk és úgy idomulunk beléjük.

A hétköznapiságnak ezt a láthatatlanná tevő „varázsát” szeretnénk megtörni, amikor Shakespeare történetét két szempontból elemezzük.

Az egyik szempont a cselekményben megjelenő durva bántalmazási történet láthatóvá tétele. Két iskola szempontjait jelenítjük meg. Az egyik az általános emberi jogi szemlélet, amely szerint büntett a másik ember megalázása, kínzása, fogva

tartása. A másik a történelmi távlatban szintén rövid múltra visszatekintő feminista fogalomrendszer, amely az emberi jogi szempontokon túl a társadalom patriarchális berendezkedésének feltárása és elemzése révén világít rá arra, ami fölött el szoktunk siklani. Csak e két szemlélet alkalmas arra, hogy láthatóvá váljon az, ami mindennapos egy olyan kultúrában, ahol nemcsak a kocsmában mesélnek szőkenős vicceket*, hanem a színházban is makrancos Kata meghurcoltatásán nevet az úri közönség.

A másik szempontunk, hogy ugyanezek az elemek kisebb léptékben, alacsonyabb intenzitással és még inkább a normalitás leple alatt hogyan jelennek meg az ebben a kiadványban hétköznapi hímsovinizmusnak nevezett kommunikációs és magatartási formákban.

Számozott táblázatban közöljük a Makrancos hölgy történetét, amelyben külön oszlopok jelenítik meg az elemzésnek ezt a két szempontját.

A cselekményoszlopban idézőjelben szereplő szöveg a Lamb házaspár klasszikusnak számító meseátiratából származik.**

* És valóban, nemcsak a kocsmában, hanem a Magyar Pszichológiai Társaság által fenntartott honlapon is: <http://www.pszichologia.hu/vicc/>.

** Charles Lamb és Mary Lamb: *Shakespeare mesék*. (Móra Ferenc Könyvkiadó, ötödik kiadás, 1983.)

A cselekmény

Patriarchátus kontra emberi jogok

1. A makrancos hölgy

Makrancos = nem hajlandó magát alávetni mások akaratának. Hölgy = nő, aki megtanult jól viselkedni = a férfiak akaratának alávetni magát. A makrancos hölgy = önellentmondás. (Eredetileg nem ez volt a címe. Pontosabb Nádasdy Ádám fordításában: A hárpia megzabolázása.)

2. Katalin Baptista „vad és indulatos, kotnyeles és csípős nyelvű” nő. Egész Páduában csak makrancos Kataként ismerik.

Értsd: eredeti gondolatai, saját akarata van, és ki is fejezi azokat.

3. Nem is akad kérője. Bezzeg hűgát, a szelíd természetű Biancát számos kérő ostromolja. Apjuk azonban nem engedi, hogy Bianca megházasodjon, amíg Kata el nem kél.

Értsd: a férfiak látják rajta, hogy nem fogja magát alávetni az irányításuknak, így inkább a kisebb ellenállás irányába mennek. Az apjuk mindkettőjüket, mint valami terményt kezeli: először az idősebb

- árun akar túladni, mielőtt megfonnyad.
4. Egy Petruchio nevű nemesember Ember, értsd: férfi.
5. érkezik Páduába. Amikor meghallja, milyen gazdag és csinos lány, elhatározza, hogy feleségül veszi „ezt a hírhedt hárpiát,
- A nő tárgyként való kezelése: férfiak gyakran határozzák el, hogy megszereznek egy nőt anélkül, hogy ismernék, vagy érdekelné őket, hogy a nő mit akar. Minősített aletei: szexuális tárgyként kezelés, amikor a nőt kizárólag szexuális vonzereje miatt akarják megszerezni. Gazdasági tárgyként kezelés: amikor a nő anyagi javainak vagy hozományának a megszerzése a cél.
6. s majd szende, kezes asszonnyá zabolázza”. Megfogalmazódik a stratégiai cél: a nő akaratának és önrendelkezésének megtörése.
7. Alkalmas is erre a feladatra, hisz „értett hozzá, hogyan kell szendélyes, tomboló dühöt tettetni,
- A férfi tudatosan rendel a stratégiai célhoz megfelelő eszközöket.

amikor pedig olyan nyugodt volt a kedélye, hogy ő maga is vidáman tudott nevetni saját színlelt haragján.”

8. Petruchio engedélyt kér az apától, hogy udvarolhasson Katalinnak.

A nő tulajdonként való kezelése: férfiak gyakran a nő tulajdonosának tekintett férfitől és nem a nőtől kérnek engedélyt arra, hogy a nővel valamilyen tevékenységet folytassanak. Lásd még: *nők lekérése tánc közben*.

9. Baptista úr nagyon örül ennek – bár egy kicsit hirtelennek érzi az udvarlást, és nyers modorúnak tartja a kérőt. Mindenesetre megengedi Petruchiónak, hogy Katalinnak udvaroljon.

Az apa észleli a kérő lehetséges bántalmazó magatartásának előjeleit. Ennek ellenére a lányáról való gondoskodás elébe helyezi azt az elvárást, hogy lánya végre elfoglalja a patriarchális rendben számára kijelölt helyet.

10. A hozományban is megállapodnak.

Hozomány: az a hozzáadott érték, amivel a tárgynak tekintett nő eredeti tulajdonosa kívánato-

sabbá teszi az értéktelennek tekintett árut. Lásd még: *emberkereskedelem*.

11. Petruchio valóban igen rövidre fogja az udvarlást, rögtön meg is kéri Katát.

Korai elköteleződés: a bántalmazás egyik előjele. A férfi már a kapcsolat elején, vagy amikor még nem is ismeri a nőt, házasságról beszél vagy dönt. Lásd: *a nő tárgyként való kezelése*.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 1.6. A férfilogika fel-sőbbrendűségére való hivatkozás, 38. oldal

12. Katalin tiltakozik a hirtelen házasság ellen, de Petruchio leszereli: „Édes Katalin, hagyjuk már ezt a hiábavaló fecsegést,

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 3.2.2. Félrevezetés és hazugság, 56. oldal

13. apád úgyis beleegyezett, hogy a feleségem légy”. Ekkor belép Baptista úr, akinek Petruchio azt mondja, hogy a lánya kedvesen fogadta, és már meg is állapodtak a házasságban. Katalin ezt tagadja. Petruchio arra kéri az apát, ne is hallgasson a lányára, mert ők ketten megállapodtak, hogy a

Megőrijtés = közismert személyiségromboló taktika, kínzási eszköz.

lány vonakodni fog az apa jelenlétében.

14. Baptista úr így is tesz,

Lásd: 9.

15. Petruchio pedig megígéri, hogy mindenféle cicomás ruhát és ajándékokat hoz Velencéből a menyegzőre.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 2.7. Ígérgetés és jópontgyűjtés, 46. oldal

16. Minden szépen alakulna, ám Petruchio az esküvő napján elkésik, és amikor megjelenik, hitvány, rendetlen ruhában jön.

Mások előtti megalázás és megfélemlítés: a férfihatalom hatékony módszerei.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 3.3. A nő tekintélyének aláásása, 58. oldal

17. és semmilyen ajándékot nem hoz.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 2.7. Ígérgetés és jópontgyűjtés, 46. oldal

18. A szertartás alatt „úgy toporzéskolt és káromkodott, hogy a szilaj Katalin reszketett félelmében.”

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 1.1. Megfélemlítés, 35. oldal

19. Bár az apa lakodalmat rendez,
Petruchio kijelenti, hogy hazavisi a feleségét. „Ragaszkodott ahhoz a férji jogához, hogy úgy rendelkezék feleségével, ahogy neki tetszik, s
- Férji jog: úgy rendelkezni a nővel, ahogy a férfinak tetszik = az emberi jogokkal összeegyeztethetetlen, szokásjog, amelynek ráadásul nincs női megfelelője.
20. magával is hurcolta Katalint, mert olyan hetykének és eltökéltnek mutatkozott, hogy senki sem merészelt ujjat húzni vele.”
- Emberrablás.
21. Amikor Petruchio lakására érkezik, Petruchio eltökéli, hogy Katalin sem aludni, sem enni nem fog.
- Alvásmegvonás és éheztetés: a személy akaratának megtörését célzó taktika, kínzási eszköz.
22. Amikor felszolgálják a vacsorát, kifogást talál az ételben, és káromkodások közepette földhöz vágja. Ugyanígy kifogást talál az ágyban, amit pedig felforgat. Katalin egy székben kénytelen átvészelni az éjszakát, de Petruchio egész éjjel káromkodik, hogy a szolgálak milyen rosszul végzik a munkájukat. Ugyanígy földhöz vágja a másnapi reggelit és az ebédet is.
- Megőrijtés = lásd: 13.

23. Katalin elkeseredik: „az egészben az bosszant a legjobban, hogy mindezt a tökéletes szerelem ürügyén műveli”.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 3.5.3. A kötődéssel való visszaélés 62. oldal

24. De Petruchiónak „nem az volt a célja, hogy Katalin a végletekig éhezzen”, ezért egy kis adag ételt hoz:

Újabb tudatos taktika a férfi stratégiai céljának büntetlen megvalósítása érdekében.

25. „Látod, szerelmem, milyen buzgó férj vagyok? Én magam készítettem el az ételedet. Remélem, jószágom hálát érdemel?”

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus: 3.6.2.6. Saját tettek aránytalan felnagyítása, 66. oldal

26. És nem engedi Katalinnak, hogy egyen, amíg meg nem köszöni a jótéteményt. Katalin mérges és elkeseredett, de félreteszi büszkeségét, és megköszöni az ételt, csak hogy ehessen.

Az éheztetés hatása: a megtört személy bármit megtesz egy kis ennivalóért.

27. Még mielőtt Katalin csillapíthatná éhségét, Petruchio elviteti a tányért, és egy szabót hívat. A szabó egy csinos kalapot mutat, ami nagyon tetszik Katalinnak. Ám Petruchio veszekedni

Megőrijítés, lásd: 13.

kezd a szabóval, hogy az ilyen csúnya kalapot készített.

28. „Az étel, melyet Katalin elfogyasztott, kissé életet öntött csüggedt lelkébe” és ezért közbevág: „Uram, remélem szabad beszélnem, [...] nem vagyok kisbaba, sem gyerek; nálad különbek is eltűrték, ami a lelkeket nyomta, ha pedig te nem tudod eltűntetni, ha betömöd a füled.”

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus:
2.6. A bíráló és az eszmecsere elkerülése, 45. oldal

29. Petruchio ekkor rájön, „hogy az érvekkel való feleselgetésnél sokkal jobb módja is van annak, hogy feleségével elbánjon”. Ezért ahelyett, hogy érdemben válasszolna Katalin kérelmére, csak annyit mond:

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus:
3.5.5. A nyilvánvaló tagadása, 62 oldal

30. „Úgy van, igazad van, vacak egy kalap ez, és nagyon szeretlek, amiért nem tetszik neked.”

Megőrijtés, lásd: 13.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus:

31. Petruchio titokban meghagyja szolgálóinak, hogy kérjenek elné-

Férfiak összejátszása. Hatékonyabbá teszi a megőr-

zést a szabótól látszólagos furcsa viselkedéséért, és fizessék ki.

jítési taktikát: a nő nem kap információt kívülállótól, hogy mi történik körülötte.

3.3.3. Elszigetelés kívülállókval való összejátszás révén, 59. oldal

32. Végül az ifjú pár szegényes öltözékben indul a leány apjának házába, de előbb Katalinnak meg kell ígérnie, hogy mindenben egyet fog érteni férjével. „Katalin kénytelen volt gyakorolni ezt az újdonsült engedelmességet, s csak amikor Petruchio már tökéletesen leigázta büszke lelkét, és emlékezni sem mert arra, hogy létezik olyan szó is, mint »ellentmondás« – csak akkor engedte meg Petruchio, hogy meglátogassa apját”.

Elszigetelés: a nőt nem engedik a származási családjába és barátai körébe. Így a nő nem tud segítséget kérni, mert egy idő után nincs kitől. Gondolatait és önértekelését idővel a férfi uralja, mivel nincs más, akivel találkozna. Petruchio tette kimeríti a személyi szabadság megsértése elnevezésű bűncselekményt is.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus:
3.3.3. Elszigetelés kívülállókval való összejátszás révén, 59. oldal

33. Katalinnak többször is bizonyítania kell, hogy mindenben egyet ért férjével, és engedelmeskedik neki. Először azt állítja Petruchio, hogy kora reggel van, amikor már dél is elmúlt. Aztán azt mondja, hogy a Hold van az égen, amikor a Nap süt. Mikor Katalin beleegyezik, hogy tény-

Megőrijtés, lásd: 13.

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus:
3.5.5. A nyilvánvaló tagadása, 62. oldal

leg a Hold süt, hazugnak nevezi,
hisz a vak is látja, hogy a Nap
süt. Harmadszor pedig egy öreg
emberrel úgy kell viselkednie,
mintha az fiatal lány lenne, és di-
csérnie kell az öregember orcáit
és ragyogó szemét. De amikor
ezt megteszi, Petruchio megfed-
di, hisz nyilvánvaló, hogy egy
öreg férfiről van szó.

34. Épp Bianca lagzija folyik, amikor
megérkeznek. Bianca férjén kívül
még egy másik férfi is jelen van a
férfitársaságban, és a férfiak kine-
vetik Petruchiót, amiért neki ju-
tott a legengedetlenebb feleség.

Rivalizáció: a férfiak báto-
rítják egymást a nők feletti
uralomra. Ha valaki nem
uralkodik eléggé, azt pél-
dául kigúnyolással bünte-
tik. Lásd még: *papucsférj*,
buzizás.

Ide vonatkozó hétköz-
napi himsovinizmus:
3.3.1. Becsmérlés/leki-
csinylés, 58. oldal

35. Petruchio fogad a többi férjjel,
hogy az övé a legengedelmesebb
feleség. A többiek szívesen rááll-
nak erre, mert meg vannak győ-
ződve, hogy az ő feleségük az
engedelmesebb.

Férfikorporatizmus: a férfi-
ak gyakran a partnerük há-
ta mögötti megalázásával
fejezik ki, hogy a férfierde-
kek közösek: fenn kell tar-
tani a nőket mint vagyontár-
gyak fölötti férfiuralmat.

Ide vonatkozó hétköz-
napi himsovinizmus:

36. Húsz tallerra akarnak fogadni,
de Petruchio jókedvűen azt feleli,

Az erőszakos viselkedésű
és a kevésbé erőszakos

hogy „ennyit tenne a sólymára vagy a kutyájára, de hússzor ennyit a feleségére”. Felemelik a tétet, és először a két másik feleséget hívhatja a férjük.

férfiak elméjében a nők gyakran csak fokozatban és nem emberi minőségükben térnek el a háziállatoktól. Lásd még: *asz-szonyállat*.

3.3.1. Becsmérlés/leki-csinylés, 58. oldal

37. Az első feleség nem jön, mivel elfoglalt. A második feleség azt válaszolja, inkább a férj menjen hozzá. „A társaságnak alig volt ideje azt gondolni, hogy Katalin úgysem engedelmeskedik, amikor Baptista egészen elámulva felkiáltott: Szentséges szűzanyám, itt jön Katalin.” Petruchio ráparancsol Katalinra, hozza oda a másik két feleséget is. Az egyik férj megkérdi: „Mi lesz ebből?” Mire Petruchio: „Béke, szerelem, nyugodt élet, helyes felsőbbtség, egyszóval mindaz, ami szép és jó a házasságban.”

A férfiuralom egyik fő pillére, hogy olyan fogalmakat, amelyek mindkét fél számára jelentősek (itt: béke, szerelem, házasság), a patriarchátus szempontjainak (itt: helyes felsőbbtség) rendeli alá, és ezzel a férfi az egész kapcsolatot a saját szája íze szerint definiálja.

38. „No, hát szerencsét kívánok neked, Petruchio fiam!” mondja Katalin apja, amikor látja, hogy megváltozott az a Katalin, akit neki nem sikerült megzaboláznia.

Férfikorporatizmus: a nők feletti hatalom a férfiak közös ügye.

39. Annyira örül ennek a változásnak, hogy megkértszerezi a vejének adott hozományt.
40. Közben Katalin visszatér. „Látjátok, ott jön, és hozza akaratos feleségeiteket, mint női rábeszélésének foglyait” – így Petruchio.
41. Petruchio azt parancsolja Katalinnak, tegye tönkre a fejdíszét, amit ő gondolkodás nélkül megtesz.
42. Bianca szörnyülködik ezen ostoba engedelmesség felett. A fogadást elvesztő férje így szól hozzá: „Bárcsak a te szófogadásod is ilyen ostoba volna. A te bölcs szófogadatlanságod, szép Bianca, ebéd óta száz talléromba került.”
- A nő piaci értéke annak háziasítása arányában nő vagy csökken.
- Az erőszakos partner egyben arra is kényszeríti áldozatát, hogy ő terjessze ki a férfi hatalmát másokra – gyerekekre, beosztottakra, itt: nőtársakra.
- Bántalmazó magatartás a nő értéktárgyainak – különösen érzelmi értékkel bíró tárgyainak – tönkretétele.
- A felelősség áthárítása a nőre olyasmért, amit a férfi tett. A nő lebecsülése (szép, de buta nő).

Ide vonatkozó hétköznapi himsovinizmus:
 3.3.4. Nőgyűlölő mikroterrorizmus; 59. oldal,
 3.6.1. A büntudatkeltő felelősségáthárítás, 63. oldal;
 3.6.2.7. A saját mulasztások másokra hárítása, 66. oldal

43. Végül Petruchio így szól Katalinhoz: „mondd meg ezeknek a nyakas asszonyoknak, milyen engedelmisséggel tartoznak uruknak és férjüknek. S a megjavult makrancos hölgy valamenyi jelenlevő nagy csodálatára olyan ékesszólóan magasztalta a feleséghez illő szófogadást és engedelmisséget, mint ahogy az imént gyakorolta is, készségesen alávetve magát Petruchio akaratának.”

A patriarchátus végső győzelme: az elnyomott válik az elnyomó szőcsővévé, a patriarchális értékrend fenntartójává, hirdetőjévé. Elengedhetetlen eszköze az elnyomásnak, amenynyiben gátolja az elnyomottak közötti szolidaritást.

Ui.: „Lapzárta” után értesültünk, hogy Shakespeare drámája nem a fentiekről szól, hanem abban „*Lépésről lépésre nyomon követhetjük Kata »megzabolázását«, ahogy az önmagát kereső, boldogtalanságát agresszióba fojtó lányból az étellel kibékiült, boldog feleség lesz. Nem megalázott »szolgáló«, hanem egyenjogú társ, partner az élet vígjátékában.*”*

* Reguly Márta: *Shakespeare: A hárpia megzabolázása, avagy a makrancos hölgy* (Hírbarát, a szentendrei Ferences Gimnázium diákjainak lapja, 2006. március. www.ferencessze.sulinet.hu/iskolaujsag/articles/marcius/shaks.html Letöltve: 2006.08.26.)

Mese az állatok nyelvén tudó juhászról

Szil Péter

Az egyetemes kultúra mellett egy magyar népmese is helyet kapott ebben a kiadványban. Az állatok nyelvén tudó juhász egyfajta teremtménymítosz: a patriatkátus megszületésének története. Ugyanakkor azt is mutatja, milyen mélyen fonódik bele kultúránk alapszövetébe a férfielőjogok természetadta jogosultságának hiedelme.

Bár a történet szemléletes illusztrációja a nők elleni erőszaknak is (lásd: 23. oldal), a hétköznapi hímsovinizmusról szóló kiadványba mégsem a végkifejlet, a fizikai bántalmazás miatt került. Legalább ennyire szemléletesen mutatja a férfiuralom összefonódását a gazdasági hatalommal és a férfiak felsőbbbőségét biztosító tudás elzárását a nők elől. Ennek fenntartása vezet a bántalmazás felfedezéséhez: ez is eszköze a férfiuralmat fenyegető női térhódítás visszaszorításának. Ilyen módon kiegészíti e könyv fő témáját, hiszen a hétköznapi hímsovinizmus éppen a férfiuralom fenntartásának mindennapos eszközeiből áll.

Az alábbi cselekményleírás az eredeti népmese két változatának elemeit vegyíti: az egyik Illyés Gyula feldolgozása a *Hetvenhét magyar népmese* című kötetben,* a másik a szintén Illyés Gyula által írt verses diafilm.** Az eredeti prózaváltozat tisztán jeleníti meg az archaikus népmesei elemeket, míg a diafilm bepilantást enged abba, hogy milyen fogalmak és milyen módon szivárognak bele a felnövekvő nemzedékek gondolkodásába.

* *Az állatok nyelvén tudó juhász.* In: Illyés Gyula: *Hetvenhét magyar népmese* (Móra Ferenc Könyvkiadó, 1986) 24-26. oldal

** *Mese az állatok nyelvén tudó juhászról.* Illyés Gyula verseivel. (Magyar Diafilmgyártó Vállalat é.n.)

A cselekmény

1. Egy juhász

2. az erdőben meglát egy tüzet, amelyben egy nagy kígyó sír: „Segítsél ki te szegény ember, jótét helyett jót várj; mert az én édesapám a kígyók királya, és megjutalmazza a te hűségedet.” A juhász egy bottal kiveszi a kígyót, és elmegy vele egy nagy kőhöz. A kő alatt egy luk van, amelyen keresztül leszállnak a föld mélyébe a kígyók királyához. „Mit kívánsz te szegény ember?” kérdezi a kígyók királya. A juhász csak annyit kíván, hogy értse az állatok nyelvét.*

Patriarchátus kontra emberi jogok

Meseértelmezésünkben a juhász a férfiuralom megtestesítője. Ez a mese egész elemzése során szem előtt tartandó, például amikor az asszony – a női világ megtestesítője – párja halálát kívánja.

A férfiuralom teremtmésmítológiájának kezdetén a férfi olyan képességhez jut, amelynek révén (a népi eredetmitológiák panteista szemléletének megfelelően) kapcsolatban tud lenni a felsőbb hatalmakkal, és így ellenőrzése alatt tudja tartani környezetét. Ez a képesség egyszerre természetadta (tűz, kígyó), és származik felsőbb hatalomtól (kígyókirály**).

* Lásd ugyanezt az elemet más tartalommal (a zene értelése és a hangszerek használata) a baruja törzsnél. Ebben a kiadványban: a 24-25. oldalon.

** A kígyó ellentmondásos szimbolizmusának egyik értelmezése: „a felemelkedés, fejlődés jelképe [...] a férfiaságé, a termékeny libidóé [...], a falloszé.” Hoppál M. és mtsai.: *Jelképtár*. (Heliikon Kiadó, 1990) 119. o.

3. Ezt a király meg is adja, de azzal a feltétellel, hogy azt senkinek ne mondja el, mert akkor meghal.
- E felsőbb hatalom képviselője jelzi, hogy a férfiuralom csak akkor életképes, ha eredetét misztifikáló homály fedi.
4. Ahogy hazafelé megy, meglát egy odvas fát, amelyen két szarka ül. Arról beszélgetnek, hogy ha az emberek tudnák, hogy mennyi kincs van felhalmozva az odúban, nagyon boldogok lennének. Rászól a juhász a két kutyájára, hogy ássák ki az aranyat. Az egyik visszafelesel, hogy nem kapott még enni, nem ás. De a másik, a puli, elkezd kaparni, egész addig, amíg egy arany elő nem gurul.
- A férfiuralom lényege, hogy a férfiak gazdasági és egzisztenciális előnyök szerzésére használják a misztifikált felsőbbrendűséget.
5. A diafilmen a juhász hazaszalad az apjához és az ő segítségével hazaviszi a kincset. A kincsről nem szól senkinek, még a feleségének sem.
- E gazdasági hatalom két módon viszonyul a nőkhöz:
(1) Az uralom alatt tartott nőt kizárja a gazdasági hatalomból, és azt nem vele, hanem más férfikkal osztja meg;
6. A Hetvenhét magyar népmesében megjelent változat szerint a juhász a kincs megtalálása pillanatában még nem házas, hanem ügyesen bánik a pénzzel, és
- (2) A nőből is pénz által megszerzendő jószág lett, és a nő maga is e gazdasági hatalom gyarapításának megfizetetlen eszköze.

nagygazda lesz belőle. A számadó lányát veszi el.

7. Az asszony mindig kérdezgeti, hogy honnan van annyi pénzük, talán lopta, vagy megölt valakit?

Az ismeretekből és az ellenőrzésből kizárt nőben nő a szorongás és a kiszolgáltatottság érzése.

8. De a juhász csak hallgat.

9. A kemence mellett ülnek a macskák, és az egyik odafordul a másikhöz, hogy az kisebb, ezért könnyebben befér a kamrába, lopjon neki szalonnát. A juhász ezen elneveti magát. Kérdi a felesége, hogy min nevet. A juhász megmondja a feleségének, hogy mit beszéltek a macskák. A felesége kérdi, hogy honnan érti az állatok beszédét. „Nem szabad megmondanom, mert akkor meghalok”, mondja a juhász. „Mindegy, csak mondjad meg!” válaszolja a felesége. A nő mesebeli három alkalommal követeli, hogy a férfi ossza meg vele a hatalma kulcsát jelentő tudást:

...1. alkalom...

10. Ahogy mennek hazafelé a lovon, a feleség lova panaszkodik a másik lónak: – Könnyű neked, te csak azt a sovány embert viszed, én viszont ezt a kövér asszonyt. A juhász ezen megint elneveti magát. A feleség megint kérdi, hogy min nevet. Megmondja. Megint megkérdi a felesége, hogy honnan tud az állatok nyelvén, mire a juhász megint azt válaszolja, hogy nem mondhatja el, mert meghal.

...2. alkalom...

11. Amikor hazaérnek, kiderül, hogy a farkasok eljöttek bárányt kérni a kutyáktól, és a kutyák négyet odaígértek. Csak a puli hűséges a juhászhoz, és szidja a többi kutyát. A juhász elkergeti a kutyákat a puli kivételével. Az asszony megint megkérdezi, hogy honnan tud az állatok nyelvén, mire megint mondja, hogy nem mondhatja el, különben meghal. Mindegy, haljon meg, mondja a felesége, csak tudni akarja, honnan érti az állatok nyelvét.

...3. alkalom... és ugyancsak mesebeli három alkalommal jelzi, hogy a férfi hatalom életben tartásának igénye nem állhatja útját az ő jogos követelesének arra, hogy részesüljön a tudásból, és ezáltal egyenlő kapcsolatra léphessenek.

12. Ekkor a juhász koporsót csináltat magának, belefekszik a koporsóba.

Úgy tűnik, közeledik a férfi-uralom halálával járó végkifejlet. (Utópisztikus értelmezési változat: A nők egyenjogúsítási mozgalmának megálíthatatlan előretörése előtt tehetetlenné vált patriarchátus haláltusáját vívja.)

13. Utolsó kívánsága, hogy a puli, hűséges szolgája, kapjon egy egész szelet kenyeret. De a puli olyan szomorú, hogy nem bír beleenni a kenyérbe. Ekkor jön a peckesen járó kakas, és belecsíp a kenyérbe. Mire a kutya rászól: – Hogy bírsz enni, amikor a gazdánk a halálán van?

Megjelenik a színen egy újabb szimbolikus állat*. Mi lesz az ő funkciója? Érdemes innentől figyelemmel kísérni a két változat közötti eltérést a valós végkifejletet illetően.

14. A népmesegyűteményben: „De a kakas azt mondta: – Te bolond! Te is olyan bolond vagy mint a gazdád; nem tud egy asszonynak parancsolni. Ládd, énnekem húsz feleségem van, mégis tudok mindegyiknek parancsolni.

Szemmel láthatólag a kakasnak mentőötlete van a patriarchátus számára...

15. Erre a juhász felugrott, jól megverte a feleségét, hogy többet

A népmeseváltozatban megjelenik a nők elleni erőszak-

* „A keresztény szimbolikában a kakas – szexuális mohósága és zsarnoki természete miatt – különböző bűnök megjelöltője volt. Végül is a férfiasság és a harciasság megtestesítőjévé vált.”
Hoppál és mtsai, i. m. 105. o.

nem kérdezte, honnan tudja az állatok nyelvét.”

16. A diafilmen: „Mond a kakas: – Lám-la nékem Van hetvenhat feleségem

nak az a funkciója, amely a nőket visszatartja a hatalomra való törekvéstől.

A diaváltozat gyermekek számára készült, így nevelési feladatokat is ellát. Ez esetben a fiúk férfité nevelésének több fontos vetületéről adja fel a leckét. A férfiak annál értékesebbek, minél nagyobb „háremmel” rendelkeznek.

A promiszkuitás ezek szerint nem a „szexuális forradalom” terméke, hanem a patriarchátus évezredes velejárója, a nők feletti elsősorban gazdasági uralom egyik megjelenési formája. A népmeseváltóhoz képest a diaváltozat 380%-kal növeli meg a birtoklandó nők számát.

17. s rendben minden! Ő meg eggyel nem boldogul? Csak rongyember!

Hogy ez nem pusztán ígéret, hanem inkább elvárás a felnövekvő fiúnemzedékek szemében, világosan kiderül a kategorikus értékítéletből: *rongyember* az, aki nem tud sok nővel *boldogulni* (értsd: elbánni).

18. A juhász nem várt egyebet, letette a feszületet; elég volt neki a lecke, az asszonyt jól – megnevelte...

A diaváltozat egyértelműen erőszakra nevel. Itt azonban az erőszak hatalommegtartó funkcióján túl kidomborodik annak *nevelési* funkciója. A *nevelés* lényege, hogy az önálló akaratot a kezdet kezdetétől megelőzze, még mielőtt az felléphetne a hatalom ellen. A nő eleve nevelésre szoruló, értetlen és éretlen lény, ebből következően is a férfiak joga, sőt feladata e nevelési funkció betöltése. Hogy a nevelésnek a bántalmazás is eszköze lehet, már nemcsak a társadalom nőtagjai, hanem az erőszaknak kitett másik nagy társadalmi csoport, a gyerekek felé irányuló üzenet is.

19. Hogy hogyan? Arról már a mese hallgat.

A *lecké* részeként ifjú olvasónk rögtön azt is megtanulja, hogy az erőszak láthatatlanná tétele megkönnyíti a hatalmi struktúra fenntartását.

20. De ma is még boldogan élnek, hogyha meg nem haltak.”

Győzött a patriarchátus boldogságvíziója!

Habeas Corpus Munkacsoport –
Stop-Férfierőszak Projekt, Budapest

www.stop-ferfieroszak.hu
Habeas Corpus Munkacsoport
1364 Budapest Pf. 31.

Felelős kiadó: Spronz Júlia
Borítóterv és tördelés: Kiss Tibor Noé

Nyomás és kötés: G-Print Bt.
Felelős vezető: Wilpert Gábor

A párkapcsolati erőszak elkövetőinek 90 %-a férfi. A bántalmazás sérti a nők és gyermekek legalapvetőbb emberi jogait. Lehet, hogy a bántalmazó pillanatnyilag eléri vele a célját, és a párja azt teszi, amit ő akar, de hosszú távon rombolja kapcsolatait és életre szóló kárt okoz gyermekeinek. Kizárólag a bántalmazó felelős azért, hogy ez ne történjen meg többé.

Ha férfi vagy:

– és te is bántalmazol, ám változtatni akarsz magatartásodon,
– vagy tevékeny részt akarsz vállalni a nők és gyerekek elleni erőszak felszámolásában,
a Stop-Férfierőszak Információs Vonalon, amelyet akár név nélkül is hívhatsz, erre a feladatra kiképzett férfi önkéntesek várják hívásaidat csütörtökönként 18 és 22 óra között a vezetékes telefonról mindenholnan helyi tarifával hívható 06-40-200-744-es vagy a 06-1-344-3802-es telefonszámon.

Stop-Férfierőszak Információs Vonal

www.stop-ferfieroszak.hu

Stop-Férfierőszak Vonal

06-40-200-744

mindenhonnan helyi
tarifával hívható

06-1-344-3802

www.stop-ferfieroszak.hu

A hétköznapi hímsovinizmus a párkapcsolati erőszaknak az a formája, amelyet még nem nevezünk annak. Ez a könyv láthatóvá teszi és rendszerbe szedi a nők felett gyakorolt hatalomnak és ellenőrzésnek azokat a mindennapos megnyilvánulásait, amelyek egyelőre névtelenül épülnek be a hétköznapi együttélésbe. A kimerítő felsorolás segítséget nyújt férfiaknak, nőknek és a családon belüli erőszak területén dolgozó szakembereknek egyaránt a párkapcsolati erőszak rejtett formáinak felismerésében és felszámolásában.

A „hímsovinizmus” kifejezés hűen adja vissza a szexizmus rokonságát a megkülönböztetésen alapuló egyéb ideológiákkal. „Hétköznapivá” nemcsak attól válik, hogy mindennapos, hanem attól is, hogy a benne megvalósuló értékek és elvek eredete elvész a múltban, és már csak ezért is természetesnek és megváltoztathatatatlannak tűnnek. Ebben a könyvben két, kulturális örökségünk szerves részét képező szöveg elemzése mutat rá a hétköznapi hímsovinizmus gyökereire.

Habeas Corpus Munkacsoport – Stop-Férfierőszak Projekt